

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

Pridi Banomyong and Thammasat University

ปรีดี พนมยงค์

ในพื้นที่เนื่องในวาระครบ 100 ปีชาติไทย

วันบุรุษอาวุโส 11 พฤษภาคม 2543

“มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ
บำบัดความกระหายของราชภูมิ
ผู้สมควรแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิ
และโอกาสที่เข้าครรภ์ได้
ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา”

ปรีดิ พนมยงค์
27 มิถุนายน 2477

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เปิดทางทั้งหมดใน OpenBase ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License งานสามารถนำไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่ว่างที่ต้องเปลี่ยน เว็บเดิมจะระบุเป็นอย่างอื่น

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีวธรรมศาสตร์และการเมือง

Pridi Banomyong and Thammasat University

ISBN974-572-764-4

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีวธรรมศาสตร์และการเมือง

Pridi Banomyong and Thammasat University

พิมพ์ครั้งแรก เมษายน 2543

ผู้แต่ง : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ผู้แปล : Michael Wright

with assistance by Benedict Anderson

บรรณาธิการด้านฉบับ : อัมพร จิรุติกร

ออกแบบรูปเลน : เกตุ ภารพพิค

จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยวิชาชีวธรรมศาสตร์

ในนามคณะกรรมการจัดงานคลอง 100 ปี

ธรนุชญาณิส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดิ พนมยงค์

พิมพ์ที่ ใจพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาชีวธรรมศาสตร์

ถนนพระรามที่ 9 กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ 224-7357 โทรสาร 224-7358

ปรีดิ พนมยงค์

โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสร์และการเมือง

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสร์และการเมือง

โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

2

1

1. ปรีดิ พนมยงค์ ปีพ.ศ. 2462 ขณะอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก็สอบไล้วิชาภูมายขั้นเนตบันทึกได้ด้วยผลการเรียนดีเด่น ผนวกกับความรู้ภาษาฝรั่งเศส ที่เคยเล่าเรียนจากอาจารย์เลเดเกอร์ (E. Ladeker) ที่บริษัทacula แห่งประเทศไทย ขณะศึกษาที่โรงเรียนนักภูมาย ทำให้ในปีต่อมา ท่านได้รับคัดเลือกจากกระทรวง ยุติธรรมให้ทุนไปศึกษาวิชาภูมายที่ประเทศฝรั่งเศส

เกร็นนำ

ฯ พณฯ ปรีดิ พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ข้าตະเมื่อ 11 พฤษภาคม 2443/1900 และอสัญกรรมเมื่อ 2 พฤษภาคม 2526/1983
ศึกษาจบมัธยม 6 จากโรงเรียนด้วย平均امتาลกุลง่า แล้วเข้าศึกษาโรงเรียนกฎหมาย
กระทรวงยุติธรรมปี 2460/1917 สอบไล่จากกฎหมายขั้นเนติบันฑิตได้เมื่อปี 2462/
1919 ขณะอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2463-2469/1920-1926
ได้รับทุนไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศฝรั่งเศส จนได้ปริญญาตรีเป็น
“ดุษฎีบัณฑิตกฎหมาย” (Docteur en Droit) ฝ่ายนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques)
และได้ประกาศนียบัตรการศึกษาขั้นสูงทางเศรษฐกิจ (Diplôme d' Etudes
Supérieures d' Economie Politique)

3

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475/1932 ฯ พณฯ ปรีดิ ได้ร่วมกับ
ข้าราชการทหารและพลเรือนจำนวน 100 กว่านายในนามของ “คณะราษฎร”
ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณ์ monarchy มาเป็น
ระบอบพระมหากษัตริย์โดยรัฐธรรมนูญ หลังจากนี้ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ เช่น
เลขานุการสภาพัฒนาเศรษฐกิจ (คนแรก) เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เป็นผู้เสนอ
“เค้าโครงรายการเศรษฐกิจ” เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย การต่างประเทศ การคลัง
และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ฯ
เป็นหัวหน้าบุนการได้ดิน “เสรีไทย” เพื่อรักษาเอกสารและอธิปไตยของประเทศไทย
ได้รับแต่งตั้งเป็น “รัฐบุรุษอาวุโส” และเป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังวิกฤตการเมือง
2490-2492/1947-1949 ฯ พณฯ ปรีดิ ได้ลี้ภัยการเมืองไปพำนักระยะประเทศจีน
และในปี 2513/1970 ได้ย้ายไปพำนักระยะ ณ ประเทศฝรั่งเศส จนกระทั่ง
ลี้ภัยกลับประเทศไทยเมื่อปี 2526/1983

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ในสมัยที่กำรตាំងแห่งรัฐมนตรีมหាកดไทยเมื่อปี 2476-2477/1933-1934 นั้น ท่านได้ดำเนินการก่อตั้งมหาวิทยาลัย “ตลาดวิชา” แห่งแรกของสยาม คือ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และกราเมือง (มอ.) ซึ่งมีลักษณะ “พิเศษ” เกี่ยวกับการเมืองและความเป็นไปของชาติ ตลอดจนเรื่องของรัฐธรรมนูญและประชานิพิไตย ดังนั้นในบทความนี้ประสังค์ที่จะเข้าให้เห็นจุดกำเนิดและวิัฒนาการเริ่มแรกของ มอ. อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะวางแนวทางของมหาวิทยาลัยสืบต่อมา

เมื่อต้นปี 2526/1983 อาจารย์และนักวิจัยธรรมศาสตร์กลุ่มนี้ ได้บริที่จะทำงานวิชาการเรื่อง “ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์” ผนึ้งสมัยนั้นดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา (ซึ่งมี ศ. เสน่ห์ จามจิก เป็นผู้อำนวยการ) และดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี (ฝ่ายวัฒนธรรม เอเชียนคลองธรรมศาสตร์ 50 ปี ซึ่งมี ศ. นงเยาว์ ขัยเสรี เป็นอธิการบดี) ในฐานะหัวหน้าทีมวิจัย ได้ติดต่อกับท่านผู้ประสาท์การปรีดี พนมยงค์ ณ กรุงปารีส เพื่อขอเข้าสัมภาษณ์จากท่านโดยตรง ท่านได้มีจดหมายนัดแนะอย่างเป็นทางการว่าให้ไปพบได้ในวันที่ 7 และ 9 พฤษภาคม พร้อมทั้งให้การบ้านให้เตรียมตัวศึกษาไว้ก่อนล่วงหน้า คือท่านบอกว่าควรดู

1. สุนทรพจน์ของท่านเกี่ยวกับเรื่องของธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านเคยให้ไว้ในสมัย ดร. ป้าย อังภากรณ์ เป็นอธิการบดี (30 มกราคม 2518/1975 - 6 ตุลาคม 2519/1976)
2. นอกจากนั้นก็ให้หายาประวัติเกี่ยวกับการซื้อโอนที่ดินที่ท่าพระจันทร์
3. ให้คุหลักษณะของ มอ. หลักสูตรปริญญาตรี โท และเอก และ
4. ให้คุหลักษณะ ตามอ.

2

3

4

5

2. งานชุมนุมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ขณะกำลังศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส บริเต้ พนมยงค์ได้ร่วมกับนักเรียนไทยในฝรั่งเศสก่อตั้งสมาคมนักเรียนไทยภาคพื้นยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ขึ้น โดยให้ชื่อว่า "สมาคมค่ายนาเคราะห์สมาคม" อักษรย่อ "ส.ย.ก.ม." สมาคมนี้ก่อตัวได้ว่าเป็นแหล่งสำนักข้อมูลการรวมรวมแนวความคิดของผู้นำรุ่นใหม่ ทำให้ในเวลาต่อมาท่านได้ร่วมกับเพื่อนอีก 6 คนประชุมครั้งแรกก่อตั้ง "คณะกรรมการฯ" ที่กรุงปารีส เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2469 (นับตามศักราชเก่าคือ 2468) เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการปักธง
3. บริเต้ พนมยงค์ ในฐานะผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะกรรมการฯ ที่เข้าทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475
4. ประธานทั้งไฟล์ไปยังสถานพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อทราบเหตุการณ์การยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงของการปกครองของคณะกรรมการฯ ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475

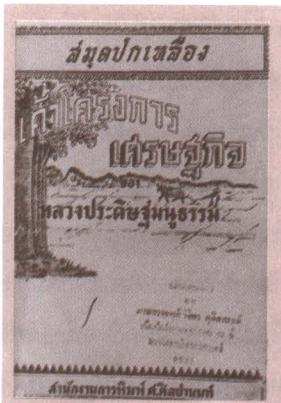
ปรีดิ พูมยংค

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

แท็กอย่างที่เราทราบกันดีว่าในวันที่ 2 พฤษภาคม 2526/1983 นั้นฯพณฯ ปรีดิ พูมยংค์ถึงสภานิติบัญญัติ ที่ได้ไว้จากท่านเพียงไม่ถึง 1 สัปดาห์ แทนที่จะได้ไปสัมภาษณ์เพื่อเขียนงานประวัติศาสตร์ ผู้ก่อการลับกล່າຍ เป็นไปงานภาปนกิจพของท่านที่ทำกันอย่างเรียบง่ายและสมเกียรติที่กรุงปารีส ท่านกล່າຍเป็นหนึ่งใน “แต่คนดี เมืองไทยไม่ต้องการ” ที่ต้องลี้ภัยการเมืองและ จำนำจมีดของรัฐและจบชีวิตในต่างแดน เหมือนๆ อย่างที่ ดร. ป้าย อังการณ์ ก็ต้องประสบในอีก 16 ปีต่อมา*

จากการบ้านข้างต้นที่ท่านผู้ประศาสน์การปรีดิได้ให้ไว ก็อาจถือเป็น แนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “มหาวิทยาลัยของสามัญชนที่ไม่สามัญ” ในที่นี้ผมจะขอ จำกัดเรื่องราเพียงช่วงระยะเวลาปี 2477/1934 ซึ่งเป็นปีของการสถาปนา มก. ไปจนกระทั่งถึงช่วงประมาณปี 2490-2492/1947-1949 ซึ่งเป็นช่วงของรัฐประหาร 2490/1947 และสิ่งที่เรียกันว่า “กบฏวังหลวง 2492/1949” หรือที่ฯพณฯ ปรีดิเองเรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์ 2492/1949” ซึ่ง เป็นความพยายามจะยึดอำนาจจากคืนราษฎร 2490/1947 นำประเทศ กลับไปสู่ประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่งนั้น เป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ประมาณระยะเวลาเพียง 15 ปีเท่านั้น ช่วงนี้เป็นช่วงที่ฯพณฯ ปรีดิ เกี่ยวข้องและผูกพันกับ มหาวิทยาลัยโดยตรง

* ผู้ต้องขอขอบคุณสหกรณ์อมทรัพย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไว ณ ที่นี้ด้วย ที่ให้กู้เงิน เป็นค่าเครื่องบินเดินทางและค่าใช้จ่ายในการไปร่วมงานศพครั้งนี้ ผู้ได้กล่าวเป็นตัวแทน ของมหาวิทยาลัยไปโดยวิธีได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการแต่ประการใด

5

6

7

7

5. ທັນເປີເປີຍແປ່ງການປັກໂຮງແລ້ວ ປຣີ ພັນມະຍົດໄດ້ຮັບນອບໝາຍຈາກຄະນະຮາຊງວົງວິທີເປັນຜູ້ຮ່າງທັກການ
ເສດຖຸກົງປະຈຳປາດີ ອ້ອງ 'ເຄົາໂຄຮງເສດຖຸກົງ' ຊື່ໃນທີ່ສຸດເຄົາໂຄຮງເສດຖຸກົງຈິນກີ່ຖຸກມອງວ່າເປັນ 'ຄອມມິວນິສດ' ແລະທໍາໃຫ້ກ່າວໜັດວຽກ
6. ປຣີ ພັນມະຍົດ ກັບທ່ານຜູ້ທ່ານຢູ່ນຸ່ງນຸ່ງ ວັນອອກເດີນທາງໄປໄຟ່ງເສດ ໄດ້ເຮືອຍໆຫານມາດີ ເມນາຍນ 2476
ການຄູ່ນັກທາງການນີ້ໄປໄຟ່ງເສດຄັ້ງນັກນະຍະເວລາໄມ້ລຶ່ງ 5 ເດືອນ ເນື່ອພະຍາພຫຼພຍຫເນາເຂົ້າຢືດ
ອ້ານາຈ ແລະຈັດຕັ້ງຮຽບາລີໃໝ່ ທ່ານເຈີນທາງກັບນີ້ໃຫຍ່ ແລະໄດ້ຮັບແຕ່ງດັ່ງເປັນຮມດ.ມາຫາດໄທຍ
7. ປຣີ ພັນມະຍົດ ຂ່າວນັບປາຍ້ວິດທີ່ກຸງປາຣີ ປະເທດຝ່າງເສດ ທີ່ນີ້ໃນ 'ແຕດຄົນຕີ ເມືອງໄທຍໄມ້ຕ້ອງການ'
ທີ່ຕ້ອງລື້ກ້າການນີ້ອີງ ອໍານາຈມີ້ນອງຮັ້ງ ແລະຈຳວິດໃນຕ່າງແຕນ

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาครร摩ศาสตร์และการเมือง

หลังจากนั้นแล้วเมื่อบ้านเมืองขาดประชากิปไตย ระบบอุปโภคจันนิยม เข้าครอบ มหาวิทยาลัยก็เปลี่ยนแปลงไป แม้แต่ชื่อดิมกถูกตัด คำว่า “วิชา” และ “การเมือง” ออก ฝ่ายอำนาจนิยมผลักเวียนกันเข้ามา “รักษาการ” อย่างเช่น หลวงวิจิตรวาทการ (2493-2494/1950-1951) พลโทสวัสดิ ส. สวัสดิเกียรติ (2494-2495/1951-1952) ในฐานะตัวแทนคณะรัฐประหาร และท้ายที่สุดตำแหน่ง “ผู้ประศาสน์การ” ก็ถูกยุบ กล้ายเป็นตำแหน่งอธิการบดีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำรงอยู่ เมื่อ 2495-2500/1952-1957 หรือแม้แต่จอมพลน้อม กิตติฯ จรรยา ยังเข้ามาดำรงตำแหน่งนี้ระหว่าง 2503-2506/1960-1963 ดังนั้นท่านปรีดิ พนมยงค์ จึงเป็นผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยแต่เพียงผู้เดียว และไม่เคยดำรงตำแหน่งอธิการบดีเหมือนอย่างบุคคลอื่นๆ

8

ในช่วงระยะเวลา 15 ปีแรกของ มชก. นั้น ประวัติศาสตร์ของ มหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับ ฯพณฯ ปรีดิ อาจแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ ซึ่งจะขอ บรรยายตามลำดับ ดังนี้

- (1) ปรัชญาในการสถาปนามหาวิทยาลัย
- (2) การบริหาร การเรียน และการสอน (ธ.บ. และ ตมมชก.)
- (3) ชีวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์

ประชญาของการสถาปนามหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๙

หากจะท้าความย้อนกลับไปในอดีตให้ไกล หรือพยา想像หาความต่อเนื่องตามประเพณีของศาสตร์ว่าด้วยประวัติ และสิ่งที่นักประวัติศาสตร์มักจะขอบทำกัน (ประเกทจากภูเขากลั่นได้ ถึงอาณาจักรน่านเจ้า เรือยมาถึงสุโขทัย อญญาแล้วก็ตันโนกสินทร์) เราจะได้ยินกันว่า ธรรมศาสตร์เป็นสถาบันที่สืบเนื่องมาจากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนกฎหมายมีกำเนิดควบคู่กับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งเกิดในยุคสมัยเดียวกันกับโรงเรียนนายร้อยทหารบก (จปร.) และโรงเรียนนายเรือ โรงเรียนกฎหมายนั้นตั้งในปี 2440/1897 ส่วนโรงเรียนข้าราชการพลเรือนตั้งในปี 2442/1899 ทั้งสองสถาบันเป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษา “ด้านพลเรือน” โรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้รับการยกสถานะขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อปี พ.ศ. 2459/1916 ส่วนโรงเรียนกฎหมายก็ยังดำรงสถานะเดิมอยู่เรื่อยมา กว่าจะได้รับการยกฐานะก็อีกเกือบ ๒ ทศวรรษให้หลัง (แต่ก็ต้องถูกยุบไปรวมกับจุฬาฯ อยู่ในระยะเวลาสั้นๆ อยู่ ๑ ปี เมื่อ 2476/1933)

นั้นเป็นสิ่งที่เราอาจเรียกได้ว่าเป็นความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์จากโรงเรียนกฎหมาย กล้ายเป็น มหาวิทยาลัยข้าราชการธรรมศาสตร์และการเมือง แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว มอก. ก็ถือได้ว่าเป็นทั้ง “ความแปลก” และ “ความใหม่” ของการศึกษาสยาม/ไทย ทั้งนี้หากจะพูดให้ตรงแล้ว มอก. ถือได้ว่าเป็นผลพวงหรือ “คู่แฝด” ของการปฏิรูปสiam ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕/๑๙๓๒ อย่างไม่ต้องสงสัย หากไม่มี ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕/๑๙๓๒ ก็อาจจะไม่มี ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๗/๑๙๓๔ (วันสถาปนา มอก.) ถ้าหากเราจะดูจาก “คำประกาศของคณะราษฎร” ในวัน

ปรีดิ พะเมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเนื่อง

ยึดคำน้ำใจได้กล่าวว่าการที่ “ราชภูมิ” ยังถูกดูหมิ่นว่าบั่งเง้ออยู่ (ไม่พร้อมกับระบบประชารัฐปัจจุบัน) นั้น “เป็นเพราะขาดการศึกษาที่เจ้าปักปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่” ดังนั้นในนโยบายหรือสิ่งที่เรียกว่า “หลัก 6 ประการ” ของคณะราษฎร ก็มีข้อหนึ่งที่ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราชภูมิ” ซึ่งมีผลทำให้ต้องตั้ง มอ. ขึ้นมาตั้งแต่นั้นเอง

เมื่อมองในแง่นี้ การสถาปนา มอ. ในปี 2477/1934 ก็มาจากหลักประการที่ 6 ของคณะราษฎร กำเนิดมาควบคู่กับการปักครองในลักษณะใหม่ เมื่อประเทศมีรัฐธรรมนูญ มีประชาธิปไตย ก็ต้องมีสถาบันการศึกษาแบบใหม่ อันนี้จึงเป็นหลักปรัชญาพื้นฐานในการก่อตั้ง เป็นหลักข้อของการ “เปิด” คือเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดภูมิคุณที่แน่นอน การเปิดและภาณุณฑ์ที่แน่นอนนี้เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดลักษณะหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย แนวทางตรงกันข้ามการ “ปิด” เป็นความโลภร้ายของอำนาจนิยมและเผด็จการ

10

ในแง่ของการเปิดและการมีเสรีภาพนั้น อย่างน้ำความรู้สึกของ “ธรรมศาสตร์บันทิตหญิงคนแรก” ที่เคยให้สัมภาษณ์ไว้ คือคุณหญิงบรรลেง (กันตะบุตร) ขยันnam เมื่อ datum ท่านว่า “ประทับใจ อย่างไรบ้างเมื่อเข้ามาเรียน ธรรมศาสตร์ตอนนั้น และจบเป็น ช.บ. หญิงคนแรก เมื่อ 2478/1935 ท่านตอบว่า

“เอ ตอบยากอาจ จะจะประทับใจความมีเสรีภาพในการเล่าเรียน เป็นคลาดวิชา แล้วก็ให้เสรีภาพเสนอภาคกัน ให้เรียนวิชาต่างๆ ที่อยากรู้ ไม่มีการแบ่งขั้นวรรณะอะไรอย่างนี้ เข้าไปแล้วรู้สึกสบายใจ อย่างบางโรงเรียนก็อาจมีเข้าไปแล้วแบ่งพระครูแบ่งพวง แต่ธรรมศาสตร์ให้ความเสมอภาคกันหมด สบายใจ วิชาที่เรียนเป็นวิชาที่รักและสนใจ”

8

9

10

11

8. โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2440) โดยมีเป้าหมายหลักคือ ผลิตบุคลากรเข้ารับราชการด้านกฎหมาย ในปีแรกที่มีการสอนใน มงคล. มหาวิทยาลัยยังไม่มีที่ตั้งของตัวเอง ยังต้องอาศัยสถานที่และห้องบรรยายของโรงเรียนกฎหมายเดินอยู่ถึงสองปี
9. หนังสือพิมพ์สยามราษฎร หนังสือพิมพ์ทั่วทั้งหน้า ตีพิมพ์เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและ คำประภาศของคณะราษฎร
10. ประชาชนจดลงที่ได้รัฐธรรมนูญ โดยตั้งเสาไม้เขียนป้ายประกาศแทนหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ใน ภาคเหนือป้ายหลักที่ 6 ที่มีใจความสำคัญคือ จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร “อันเป็นจุดเริ่มต้น เป็นหลักการที่ทำให้เกิดมหาวิทยาลัยวิชาชีทธรมศาสตร์และการเมืองขึ้น”

ปรีด พนมยงค์
กับมหาวิทยาลัยข้อมูลสารสนเทศและการเมือง

ถ้าเราจะดูจากคำกล่าวของท่านผู้ประศาสน์การปรีด พนมยงค์ ที่กล่าวในวันที่ 27 มิถุนายน 2477/1934 อันเป็นวันสถาปนา มชก. ณ ที่ดังเก่าของโรงเรียนกฎหมาย (ถนนราชดำเนิน เอียงสะพานผ่านพิภพลีลา ชั้ง มชก. ตั้งอยู่ ณ ที่นั่น 2 ปี 2477-2479/1934-1936 ก่อนจะย้ายมาชั้ห้องที่ดินได้ที่วังหน้าท่าพระจันทร์ ตึกเก่าจึงกลายเป็นกรมโฆษณาการและกรมประชาสัมพันธ์ไปในที่สุด และถูกประชานาณแพเสียรายเมื่อเหตุการณ์พฤษภาคมไทย 2535/1992) นั้น ท่านได้กล่าวไว้ว่า

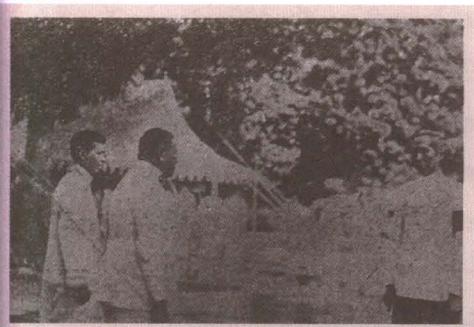
“การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศไทย ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้โดยอาศัยการศึกษาอันดีดังแต่ขึ้นต่อตัวลดลงการศึกษาขั้นสูง เพราะฉะนั้นการที่จะอำนวยความประสงค์ และประโภชันของราษฎรในสมัยนี้ จึงจำต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกขั้น”

12

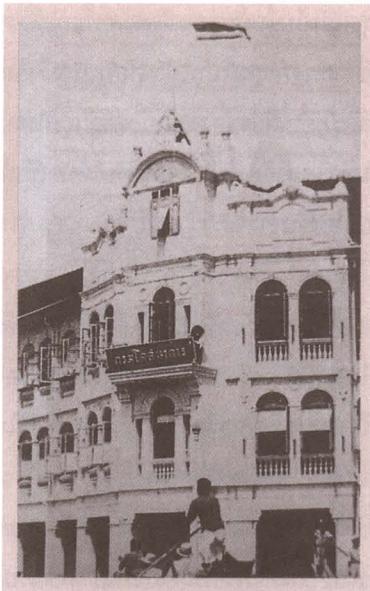
ท่านพุดต่อไปอีกว่า

“มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบอน្ត บำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมควรและหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เข้าความมีควรด้ด ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติดังต่อไปนี้

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่ากำเนิดของ มชก. มีผลมาจากการผลักดันของอดีตนักเรียนโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือในปี 2476/1933 สมัยรัฐบาลอนุรักษ์นิยมซึ่งเปลี่ยนผ่านของนายกรัฐมนตรีพระยามโน ประธานนิติธาดา (ก้อน หุตตะสิงห์) โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ได้

11

12

13

11. “ในสมัยที่ประเทศไทยดำเนินการปกครองตามระบบบริสุทธิ์ธรรมนูญเช่นนี้แล้ว ก็จะเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีมหาวิทยาลัยสำหรับประชาชนความรู้ในวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแก่พลเมืองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เปิดโอกาสให้พลเมืองໄใช้เสรีภาพทางการศึกษาได้กว้างขวางยิ่งขึ้น” บริติ พนมยงค์ ในฐานะผู้ประศาสน์การ กล่าว ด้วยรายงานสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศราনุวัติวงศ์ถึงวัดคุปตะลงในวันสถาปนา มสด. 27 มิถุนายน 2477

12. โรงเรียนกุฎามาย ต่องเงิงสะพานผ่านพิพลเลือ เมื่อครานี้ท่ามปี 2485 ภายนหลังจากผู้ประศาสน์การ บริติได้เข้าที่เดินโรงหثارท่าพระจันทร์เพื่อใช้เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยแล้วมอก. ก็ย้ายมาอยู่ที่ท่าพระจันทร์ตั้งแต่ปี 2479 โรงเรียนกุฎามายก็ถูกเปลี่ยนหน้าที่และบทบาทไป กลายเป็นที่ตั้งของกรมโคลนาก (กรมประชาสัมพันธ์) ซึ่งได้ใช้เรื่อยมาจนกระทั่งมาถูกเผาด้วยเมื่อคราวพฤษภาคมหาホトイ 2535

ปรีดิ พูมยอง

กับมหาวิทยาลัยวิชาครรศาสตร์และการเมือง

ถูกใจเป็นขันกับคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ 1 ปี ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับนักเรียนโรงเรียนกฎหมาย ที่โรงเรียนอันเก่าแก่ และมีชื่อเสียงของตน เมื่อถูกบุญให้คล้ายไทยไป แทนที่จะได้เลื่อนสถาณะเป็นมหาวิทยาลัย จึงมีผลผลักดันให้นักเรียนกฎหมายตั้งกล่าวเคลื่อนไหว ให้มีการก่อตั้ง มอ. ขึ้น

ในเรื่องนี้มีบันทึกขั้นหนึ่ง ที่สะท้อนกระแสและพลังของนักเรียนกฎหมาย ในตอนนั้น เป็นอย่างดี คือ บันทึกของ คุณสังัด ศรีวนิค ธรรมศาสตร์บัณฑิต ปี 2481) คุณสังัด ศรีวนิคบันทึกไว้ในหัวข้อ “โถมจำลีก” ว่า

“ครั้นภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อมิถุนายน 2475/1932 แล้วพวกเราระบماณ 4-5 คน ซึ่งเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ในเวลาหนึ่นได้ไปเยี่ยมท่านอาจารย์ หลวงประดิษฐ์ฯ เพิงหมายจากการป่วยไข้หวัด เรายได้ส่งทนาและประ ragazzi ถึงฐานะของโรงเรียนกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาขั้นสูง ควรจะได้รับการสถาปนาให้เป็นมหาวิทยาลัยบ้างหรือไม่ เพราะในขณะนั้นสถาบันขึ้นอุดมศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยก็มีเพียงแต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่เพียงแห่งเดียว ... ท่านอาจารย์หลวงประดิษฐ์ฯ เห็นพ้องด้วยและรับว่าจะดำเนินการทางปรับปรุงโรงเรียนกฎหมายต่อไป”

กล่าวโดยย่อ มอ. ก็เป็นผลพวงของการปฏิวัติ 2475/1932 ที่บรรจบ พอดีกับกระแสของนักเรียนโรงเรียนกฎหมาย ที่ต้องการผลักดันยกระดับฐานะของโรงเรียนของตนให้เป็นมหาวิทยาลัย ที่มีลักษณะเปิดกว้างเป็น “ตลาดวิชา” ที่นำสถาจักร์คือทันทีที่เปิดมหาวิทยาลัยในปี 2477/1934 นั้นมีคนสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนมากมาก many มหาศาลดและล้านหกามถึง 7,094 คน (แน่นอนส่วนหนึ่งคือผู้ที่โอน

มาจากการแนะน้อมรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ จุฬาฯ หรือนักเรียนโรงเรียนกฎหมายเก่าที่นั่งของ แต่ส่วนใหญ่ก็คือผู้ที่จบมัธยมบริบูรณ์ (มัธยม 8 ในสมัยนั้น) ซึ่งสามารถสมัครเข้าได้ทันที ข้อนี้ไม่ประหลาดอะไร เพราะ มาก เป็นตลาดวิชา แต่ด้วยไปถึงคนที่สามารถสมัครเข้าได้นั้น จะรวมถึงข้าราชการตั้งแต่เสมียนขึ้นไป (ถ้าผู้บังคับบัญชาปรับรอง) อันนี้ทำให้เกิดการกระจายและเปิดกว้างของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างไม่เคยมีมาก่อน นอกเหนือผู้ที่สมัครเข้าได้ทันทีอีกพวกหนึ่ง ก็คือสมาชิกสภาพผู้แทนราษฎร (รุ่นแรกจากการเลือกตั้ง 2476/1933) ผู้แทนตำบล เป็นต้น

จำนวนผู้สมัคร 7,094 คนนั้น ชี้ให้เห็นถึงความต้องการการศึกษา ในระดับสูงมาก กล่าวได้ว่าในศตวรรษ 2470/1927 นั้นมีคนจำนวนหนึ่งจะเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาค่อนข้างหนาแน่น แต่หลังจากนั้นจนถึงประมาณปี 2490/1947 นักศึกษาที่สมัครเข้ามาก จะมีจำนวนคงที่และปานกลาง คือ เพียงประมาณ 500 คนต่อปี อนึ่ง ถ้าเราดูจากคนที่สมัครเข้ามาใน มาก. เราอาจพูดได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคนขั้นกลาง หรือกรุงพิโนเมือง หรือหากใช้สัดหุ้นของท่านบรีดี พนมยงค์ กับออกได้ว่าเป็น “ชาวบุรี” สะท้อนให้เห็นคลื่นหรือแรงผลักดันในการที่มีความต้องการการศึกษาของคนขั้นกลางในเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าจะกังวลหรือร้อนมาเป็นเวลานาน แล้วก็สถาบันการศึกษาต้องดำเนินการที่มีความต้องการการศึกษาของคนขั้นกลางในเมือง ซึ่งก็เป็นโอกาสในการเลื่อนสถานภาพของตนที่มาร่วมกับหลัก ประการที่ 6 ของคณะราษฎร

ขอแทรกข้อมูลบางประการไว้ตรงนี้ว่า ช่วงปี 2475-2477/1932-1934 นั้น ประเทศไทย (ยังไม่ได้เปลี่ยนชื่อทางการเป็นประเทศไทยจนกระทั่ง 2482/1944) มีประชากร 12 ล้านคน มีนักเรียนระดับป्रถนและมัธยม 794,602 คน (ต่ำกว่า 7% ของประชากรทั้งหมด ในจำนวนนี้มีนักเรียนเตรียมอุดมศึกษา

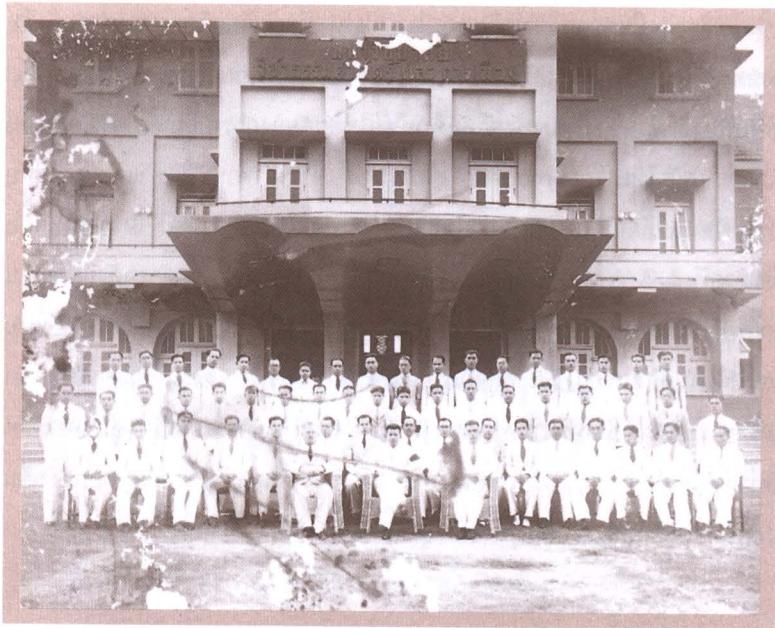
ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยข้าอธรรมศาสตร์และการเมือง

(มีอยู่ปลาย ม. 7-8 เดิม) เพียง 2,206 คน ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ต่ำมาก สมัยนั้น กรุงเทพมหานครมีประชากรเพียง 5 แสนคน ในปี 2475/1932 จุฬาฯ มหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวมีผู้จบการศึกษาเพียง 68 คน ฉะนั้นการที่ทันทีที่เปิด นก. มีนักศึกษาถึง 7,094 คน จึงนับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญมากของการศึกษาไทย

นอกเหนือจากปรัชญาในการก่อตั้งในแบบของประชาธิปไตยแล้ว ยัง เห็นว่ามีปรัชญาที่เน้นในเรื่องของกฎหมายหรือ “หลักนิติธรรม” rule of law อีก ด้วย ทั้งนี้พระราชบัญญัติ 2475/1932 ต้องการสถาปนากฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ เป็นหลักอยู่เหนือนบุคคล แน่นอน นก. มาจากโรงเรียนกฎหมาย การศึกษา เน้นหนักด้านกฎหมายจึงไม่ประหลาดอะไรนัก แต่เดิมมีหลักสูตร 2 ปีระดับ ประกาศนียบัตร เมื่อเกิด นก. เปลี่ยนเป็นระดับปรัชญาหลักสูตร 3 ปี มี 6 ภาคการศึกษา ลักษณะของธรรมศาสตร์ในตอนนี้ยังเน้นด้านกฎหมายอย่างมาก เพราะเป็นมาตรฐานก็ต้องมาจากโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม

การตั้งสถาบันการศึกษาของไทยในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นเรื่องของ หน่วยราชการที่จะสร้างคนของตนขึ้นมาใหม่ เพื่อป้อนหน่วยงานของตนเอง สถาบันการศึกษาไทยในระยะแรกเริ่มจึงมีลักษณะเป็นสาขาวิชาพื้นฐาน โดยเฉพาะ อย่างด้านการปกครองเป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวง หรือโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ด้านการเกษตรเป็นโรงเรียนด้านการเกษตร (ที่จะลายมาเป็นมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์) ด้านศิลปะเป็นโรงเรียนประเททช่างศิลป์ (ที่ลายมาเป็น มหาวิทยาลัยศิลปากร) ด้านแพทย์เป็นโรงเรียนแพทย์ (ที่ลายมาเป็นมหาวิทยาลัย มหิดล) ฯลฯ รวมไปถึงบรรดาโรงเรียน ทหารบก-เรือ-อากาศ-ตำรวจทั้งหลาย นก. ก็มีลักษณะกล้ายพันธุ์มาดังนี้ แต่ก็มีลักษณะกล้ายพันธุ์ที่แปลกดังใหม่ เช่นกัน

13

17

13. ภาพหมู่ปูริสาสน์การ กับนักศึกษาและคณาจารย์ ที่ได้เดินทาง

ปรีดิ พนมยงค์

กัมมนาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสตร์และการเมือง

เมื่อตุลาภิชาที่เรียนกันใน มก. มีการเรียนวิชาธรรมศาสตร์ ในความหมายของกฎหมายทั่วไป เน้นในการเรียนกฎหมายเพ่ง กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ และสำคัญในเมืองไทยยุคของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเก่าก่อนสมัยใหม่ (pre-modern) สู่สมัยใหม่ เข้าใจว่าท่านที่ศึกษาและคุ้นเคยกับเรื่องความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงกลางคริสตศวรรษที่ 19 คือในสมัยรัชกาลที่ 4, 5, 6 คงจะเห็นได้ว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากของสังคมไทยใน การปรับตัวเข้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ คือกฎหมายที่วิธีพิจารณาความยังเป็นแบบสังคมศักดินาอยู่ คือ พิสูจน์ด้วยการดำเนิน ลุյไฟ ตลอดจนนิริการของจำหรือการไต่สวนอย่างทรมานทุกรูปแบบ ดังนั้น หากจะได้รับการยอมรับว่าเป็น “อาภัย” เท่าเทียมกับนานาประเทศจะต้องมีการร่างพระราชบัญญัติหรือกฎหมายต่างๆขึ้นมาใหม่ ใช้แทนกฎหมายเก่าที่เรามีอยู่ทั้งหมด

18

ดังนั้น ลักษณะของการเรียนที่ธรรมศาสตร์ก็เน้นเรื่องกฎหมายอย่างที่กล่าวมาแล้ว มีการเรียนกฎหมายทั่วไป กฎหมายเพ่ง กฎหมายอาญา แต่ที่ใหม่เข้ามาตอนนั้นก็คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ แน่นอนเมื่อธรรมศาสตร์เกิด มาหลัง 2475/1932 กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่เดิมต้องแบบแฟรงก์ในกฎหมายปกครองในสมัยราชอาชิปปี้ไ泰 ก็สามารถประปฏิบัติออก เป็นวิชาอิสระของตัวเองได้ ไม่ต้องแบบอยู่กับกฎหมายปกครองอีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีการศึกษาข้าต่างๆ นอกเหนือจากการกฎหมายอีก วิชาเหล่านี้เป็นวิชาต้องห้ามไม่มีการสอนในสมัยราชอาชิปปี้ไ泰 เช่น วิชาลัทธิเศรษฐกิจ วิชาเศรษฐศาสตร์ สรุปแล้วการศึกษานั้นที่กฎหมายก็จริง แต่ก็ขยายกว้างขวางกว่าเดิมโดยมีวิชาอื่นๆที่ต้องห้ามประกอบด้วย

หลักสูตรปริญญาตรีของธรรมศาสตร์นั้นมีปริญญาเดียว คือ ธรรมศาสตร์บัณฑิต เมื่อวันเปิดมหาวิทยาลัย คือ วันที่ 27 มิถุนายน 2477/1934

นั้นมีสุจิบัตรแจ เป็นสุจิบัตร พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีกรุงชื่อว่า “แนวการศึกษาขั้น บริณญาติรี โท และเอกสาร แห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” (ดูเอกสาร ดังกล่าวที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์ศรีกรุงและนำมาพิมพ์ซ้ำใน ธรรมศาสตร์ 50 ปี)

หมายความว่าเมื่อเปิดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นมีโครงการถึงบริณญา เอก แล้วก็ดำเนินการไปเลย ในบริณญาติร้อย่างที่ได้กล่าวแล้วว่ามีบริณญาเดียว คือธรรมศาสตร์บัณฑิต (อ.บ.) บริณญาโทแตกออก ไปเป็น นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ (ส่วนทางด้านการบัญชี นั้นต่อมาจะมีประกาศนียบัตรขั้นสูง ทางการบัญชี เทียบเท่าบริณญาโท) ในระดับบริณญาเอกก้มี 4 แขนงเช่นเดียวกัน คือ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต ในระดับบริณญาติรี และในนั้นมีการเรียนการสอน ส่วนในระดับบริณญาเอกไม่มีการเรียนการสอน (แบบยุโรป) หลักสูตรบริณญาเอกในช่วงเวลาหนึ่นมีดังนี้

19

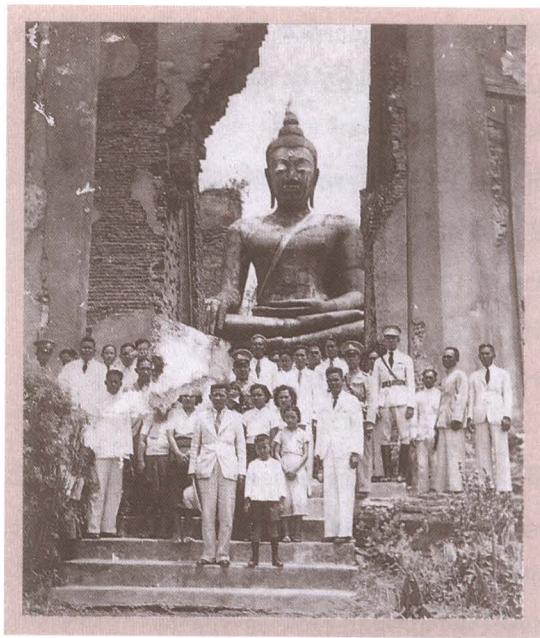
- ให้ทำการค้นคว้าจากภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ค้นคว้าจนเป็น ที่น่าพอใจ
- ให้แต่งตำราเป็นภาษาไทย ถ้าจะแปลความในสมัยปัจจุบันก็คือ เขียนวิทยานิพนธ์ แล้วก็สอบปากเปล่า เมื่อกรรมการพอใจก็ได้รับบริณญาเอกไป

อันนี้เป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์มาก ธรรมศาสตร์เกิดขึ้นมา พ.ศ. 2477/ 1934 มีถึงบริณญาเอกทันที น่าเสียดายที่ต่อมาบริณญาเอกหายไป ได้สัมภาษณ์ บุคคลบางคนที่ได้ บริณญาเอก เช่น ดร. บรรจบ อิศดุลย์ ซึ่งเคยสอนอยู่ที่ คณะรัฐศาสตร์ ตามท่านว่ามันหายไปไหน ท่านก็บอกไม่ทราบเหมือนกันอยู่ดีๆ บันท้ายไปด้อๆ เหลือแต่บริณญาโท ถ้าจะมีบริณญาเอกคงต้องมาตั้งต้นกันใหม่ (ดังที่กำลังดำเนินการกันอยู่ในขณะนี้)

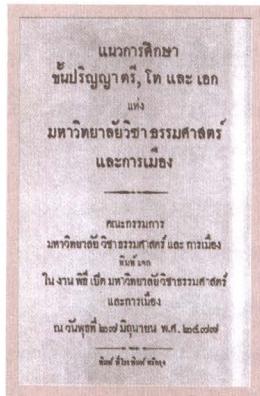

กลับไปในเรื่องเกี่ยวกับการที่ธรรมศาสตร์เน้นเรื่องกฎหมาย ทำไม่ธรรมศาสตร์เน้นเรื่องกฎหมาย เข้าใจว่าท่านผู้ประศาสน์การคงมีปัจจัยในการก่อตั้ง เพื่อที่จะวางรากฐานลักษณะธรรมนูญ แปลความว่าเพื่อขัดสิ่งที่เราเรียกว่าเป็น อัคตตาธิปไตย หรือคณาธิปไตย โดยให้มี "กฎหมาย" เป็นหลัก หากจะใช้คำเก่า คงบอกว่าให้มี "ธรรมะ" ที่เป็นกฎหมายในการปกครองสังคม ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับ ตัวบุคคลหรือคณา ดังนั้น จุดเริ่มต้นของธรรมศาสตร์จึงมาจากการเรื่องกฎหมาย ผลงานสังเกตุจะเห็นว่าคำว่า "ธรรมะ" นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของชื่อมหาวิทยาลัย และ ยังจะมีควบคู่ไปกับธรรมศาสตร์อยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องปรัชญาพื้นฐาน และสัญลักษณ์ต่างๆ ในเรื่องของเพลลงมหาวิทยาลัย และอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับ ธรรมศาสตร์ ลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะค่อนข้างเป็นนามธรรมที่จะสร้างกฎหมาย ให้กับสังคมไทยสมัยใหม่

ในหัวข้อของปรัชญา นี้ เมื่อดูจากการเลือกใช้ชื่อ ธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นชื่อมหาวิทยาลัย เข้าใจว่านี่เป็นสิ่งหนึ่งที่จะบอกถึงปรัชญาของการก่อตั้ง ได้ดังที่กล่าวแล้วแต่ตอนต้น ผสมในฐานะหัวหน้าที่มีวิจัย "ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์" เวลาหนึ่น พยายามที่จะไปสัมภาษณ์ท่านผู้ประศาสน์การว่าทำไมท่านให้ชื่อ มหาวิทยาลัยอย่างนี้ ทำไม่เลือกสีเหลืองและแดง ฯลฯ แต่ผมก็มิได้สัมภาษณ์ อย่างที่กล่าวแล้ว ดังนั้นจึงต้องอาศัยจากเอกสารรอบตัว ในเบนี้ความคิดเรื่อง การก่อตั้ง การใช้ชื่อ "ธรรมศาสตร์และการเมือง" นี้มีภูมิหลังอย่างไร คำว่า ธรรมศาสตร์หมายถึงกฎหมายที่เป็นแม่บททางระเบียบสังคมสมัยเก่า ท่านปรีดิคิง ดึงเขามาใช้ในสมัยใหม่ เราเห็นได้ชัดเลยว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นสถาบันแรกที่รวม กฎหมาย ตราสามดวง ที่รวมรวมเข้ามาด้วยกัน แต่ สมัยรัชกาลที่ 1 นำมาร่วมพิมพ์เป็นเล่มอย่างสมบูรณ์เป็นครั้งแรก พร้อมทั้งมี คำนำในการจัดพิมพ์ครั้งนั้นโดยท่านผู้ประศาสน์การ กฎหมาย ตราสามดวง นี้เรา ก็ทราบดีว่ามี "พระธรรมศาสตร์" เป็นหัวใจของระบบงานกฎหมายทั้งหมดนี้

14

15

16

14. ปริญี พนมยงค์ ตรวจสอบการที่วัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทยในปี พ.ศ. 2477
15. แนวทางการศึกษาขั้นเบื้องต้น ที่ โภ และเอก ของ มอก. วิธีพิมพ์ในสูตรรับประทานเปิดมหาวิทยาลัย ทำให้เห็นว่าเมื่อเริ่มเปิดมอก.นั้นก็มีหลักสูตรฐานเรื่องบริษุณฑ์ออกแล้ว
16. ทราบของ มอก. เป็นรูปพานรัชธรรมนูญและธรรมจักร สัญลักษณ์ของธรรมะและประชาติปีติย

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

เป็นการดึงเอาสัญลักษณ์ของกฎหมายที่ของสังคมเก่ามาใช้ (คำว่าธรรมศาสตร์นี้ในสมัยใหม่เริ่มเปลี่ยนความหมายไปบ้าง กลายเป็นแปลว่ากฎหมายทั่วๆไปก็ได้)

ที่เรารอลงดูอีก ใน “พระราชบัญญัติราชบัณฑิตสถาน” พ.ศ. 2476/1933 มีการแบ่งงาน ของราชบัณฑิตสถานเอาไว้เป็น 3 สำนัก

- สำนักที่ 1 ธรรมศาสตร์และการเมือง
- สำนักที่ 2 วิทยาศาสตร์
- สำนักที่ 3 ศิลปกรรม

เห็นได้ชัดว่าคำว่า “ธรรมศาสตร์และการเมือง” นี้ได้ขึมมาจากหน้าการตั้งมหาวิทยาลัยแล้ว อย่างจะโყงกลับไปว่าวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในความหมายของโลกสมัยใหม่ อาจจะมีส่วนหนึ่งซึ่งเป็นอิทธิพลของฝรั่งเศส เข้าใจว่าท่านปรีดีอาจจะใช้ความคิดเดิมเรื่องพระธรรมศาสตร์กับความคิดใหม่ ทั้งนี้ เพราะมีสถาบันหนึ่งในฝรั่งเศส ที่เรียกว่า Institut de France ซึ่งอาจแปลเป็นไทยได้ว่า “สถาบันฝรั่งเศส” สถาบันนี้คงจะใกล้เคียงกับสิ่งที่เราเพิ่งตั้งขึ้นมา คือ ราชบัณฑิตสถาน สถาบันฝรั่งเศสแบ่งสำนักของเขากาเป็น académie มีทั้งหมด 5 (ของเรามาแบ่งเป็น 3) ดังนี้

1. Académie Française
2. Académie des Sciences หรือ สถาบันวิทยาศาสตร์
3. Académie des Sciences Morales et Politiques ถ้าจะแปลก็คือ สถาบันวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
4. Académie des Beaux-Arts หรือสถาบันวิจิตรศิลป
5. Académie des Inscriptions et Belles - Lettres หรือ สถาบันภาษาและอักษรศาสตร์

สำหรับสถาบันที่ 3. นั้นนำสันใจ สามารถอยู่มาเรื่องธรรมศาสตร์ ของเราราได้ เพราะชื่อภาษาอังกฤษของธรรมศาสตร์ในตอนแรกมีไว้ Thammasat University แต่เป็น University of Moral and Political Sciences (UMPS) ซึ่งก็คือ Sciences Morales et Politiques นั้นเอง สะท้อนให้ดึงอิทธิพลทาง ความคิดสมัยใหม่ทางด้านวิชาการจากฝรั่งเศสใน นอ. และในรายบัณฑิตสถาน ไม่น้อย

การบริหาร การเรียน และการสอน (ธบ และ ตมธก.)

ในด้านการบริหารและจัดการนั้น เข้าใจว่า นอ. อาจจะเป็น มหาวิทยาลัยเดียวที่กำเนิดเป็นอิสระแต่ต้น (แต่จะถูกทำให้กลายเป็นระบบ ราชการในภายหลัง) ไม่ใช่เป็นองค์กรหรือส่วนของราชการตามปกติ มหาวิทยาลัยเลี้ยงด้วยเงินมาแต่เริ่มแรก ขอให้เรา มาดูจากรายรับ รายจ่ายของ มหาวิทยาลัย

23

2477/1934

รายรับ 6 แสนบาท รายจ่าย 1 แสนบาท

(เพราะมีนักศึกษาสมัครเข้ามากมากดังกล่าวข้างต้น)

2485/1942

รายรับ 4 แสนบาท (น้อยลงไป เพราะตอนนี้นักศึกษาคงดัวแล้ว)

รายจ่าย 2 แสนบาท

2489/1946 (ก่อนสิ้นสุดสมัยท่านผู้ประศาสน์ก้าว)

รายรับ 1 ล้าน 3 แสนบาท

รายจ่าย 7 แสนบาท

กล่าวโดยย่อ มหาวิทยาลัยมีรายรับมากกว่ารายจ่ายทุกปี ในสมัยท่านผู้ประธานาธินการ มหาวิทยาลัยเลี้ยงตัวเองมาตลอด ส่วนหนึ่งมาจากค่าบำรุงของนักศึกษา ค่าเล่าเรียนในสมัยนั้นปีละ 20 บาท ถูกกว่าค่าเล่าเรียนมัธยมปลายครึ่งต่อครึ่ง ค่าเล่าเรียนมัธยมปลายสมัยนั้น 40 บาท (และถูกกว่าทางจุฬาฯ ซึ่งต้องสอบเข้าอีกด้วย) ธรรมศาสตร์เก็บ 20 บาทก็ยังมีกำไร เลี้ยงตัวเองได้ เพราะจะนั่นท่านผู้ประธานาธินการพูดเอาไว้ในสมัยที่ท่านอาจารย์ป่วย อ้างภารณ์เป็นอภิการบดีว่า ส่วนหนึ่งมหาวิทยาลัยนี้มีทรัพย์สิน ที่ดิน มีตึกของตัวเองนั้น ก็ได้ด้วยเงินที่เก็บมาจากการนักศึกษาทั้งสิ้น นักศึกษารุ่นแรก 7,094 คน ที่มาเสียค่าบำรุงในปีแรกนั้นแหล่ะ ที่เงินของเข้าและเชื้อขอที่ดินและสร้างตึกโดย ทำให้มอก มีความเป็นอิสระจากระบบราชการ ธรรมศาสตร์จะ “ถูกบิดเบี้ยว” และยึดให้กลับเป็นส่วนหนึ่งของราชการ และเป็นมหาวิทยาลัย “ปิด” อย่างที่เห็นกันในปัจจุบันก็เมื่อหลัง พ.ศ. 2500/1957 ในยุคที่บ้านเมืองเข้าสู่สมัยของการพัฒนาและลักษณะการทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนบัชต์ นั้นเอง แต่ระหว่าง 2477-2500/1934-1957 ธรรมศาสตร์เป็นอิสระและล้าหลังเกินยุคสมัยในเรื่องของการจัดการและการบริหาร

ที่นี่ ในแขวงของอาจารย์ผู้บรรยายนั้นเอาจริงจากใน อาจารย์ประจำนั้นมีน้อยมาก อาจารย์ที่ได้รับสมัครเข้ามาข่าว่างแรกที่มีเชือเสียงโลงดัง เรายังได้ยินข้อ 4 ท่านแรก คือ เสริม วินิจฉัยกุล ทวี ตะเวทิกุล วิจิตร ลุติตานนท์ และอุนประเสริฐศุภมาตรา ที่รับอาจารย์ 4 ท่านแรกเข้ามาเนี้เพื่อที่จะข่าว่ำทำตำราคำสอนของมหาวิทยาลัย ส่องท่านแรก คือ เสริม วินิจฉัยกุล และทวี ตะเวทิกุลนั้น ในที่สุดได้ทุนไปเรียนต่อฝรั่งเศส เมื่อมอาจารย์ประจำน้อย ส่วนใหญ่จึงเป็นอาจารย์พิเศษ เช่น อย่าง ดิเรก ขัยนาม, ไฟโรจน์ ขัยนาม, ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ส่วนใหญ่จะได้คนมีความรู้สูง มีใจรักที่มาสอน ได้ค้นที่อุทิศตัว

17

17. คณาจารย์ของ มกอ.ในปัจจุบัน

ในภาพ (เรียงจากชั้นสุด) ดิจิก ชัยนาม เนติบันดิตติชาติไทย เป็นผู้บรรยายพิเศษลักษณะวิชาภูมายการเลือกตั้งและระบบอิเล็กทรอนิกส์ปฏิรูปตัวราชากาชของทบทวนการเมือง

บุณประเสริฐศุภมาตรา ประเสริฐ จันทรสมบูรณ์ มีตำแหน่งในโครงสร้างการบริหารของ มกอ.และยังรับบรรยายวิชาภูมายการปักธง และกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันด้วยบุคคลและทรัพย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

และนายไกรเบิร์ต ลงก้าต์ นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสที่มีสัญญาจ้างกับทางกระทรวงยุติธรรม ได้รับเชิญมาบรรยายที่ มกอ.ในวิชาประวัติตศาสตร์ภูมายุคปัจจุบันระหว่างปี 2478-2484

คณาจารย์เหล่านี้ได้รับค่าสอนในอัตราขึ้นในงวดละ 6 บาท

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีร์รวมศาสตร์และการเมือง

เองให้กับการศึกษา หรือไม่ก็ได้อาจารย์ฝรั่งเด่นๆ มาก หลายคนคงเคยได้ยินชื่ออย่าง ร. ลงกรณ์ ชึ้นก็เป็นอาจารย์พิเศษสอนระดับปริญญาโท และเป็นผู้เขียนข่าวในประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

มหาวิทยาลัยมีวารสารทางวิชาการของตนเองที่มีชื่อว่า นิติศาสตร์ มีอาจารย์ไฟโรจน์ ขยันนาม เป็นบรรณาธิการ มหาวิทยาลัยมีแผนกคำสอนของตัวเอง แผนกนี้ขายคำสอน (ตำรา) ให้นักศึกษา ซึ่งไม่จำเป็นต้องมาเรียน จุดกำเนิดของโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นก็มาจากตอนนั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ได้ยกสำนักพิมพ์นิติศาสตร์ของท่านให้มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2483/1940 (แห่งนั้นพิมพ์ใบราษฎร์ ซึ่งเขียนว่าพิมพ์ “คำประกาศ คณะราษฎร” ก็ตกลงเป็นสนับดิษของมคอ. และสมควรอย่างยิ่งที่จะเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์)

26

นี่เป็นภาพทั่วๆ ไปของมหาวิทยาลัย ที่ลักษณะขององค์กรต่างๆ มีอยู่อย่างนี้ ถ้าจะถามว่าบอร์ดของมหาวิทยาลัยสมัยนั้น ข่าวประมาณ 2477/1934, 2478/1935, 2479/1936 เป็นอย่างไร คำตอบบอร์ดคือว่า คงไม่ใช่ภาพอย่างเราเห็นในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยกิจกรรม มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา มหาวิทยาลัยช่วงแรกค่อนข้างเงียบ มีคนมาเรียนประมาณวันละ 100 คน ตกปีเยี่ยบหมด จากคำสัมภาษณ์ความรู้สึกของคนรุ่นนั้นแล้วว่า ตอนนั้นประมาณๆ คนหายไป กลับบ้านไป นักศึกษาถึงจะมีจำนวนเป็นพันๆ สรวนใหญ่ก่อ起 คำสอนอยู่ที่บ้าน หรืออยู่ในต่างจังหวัด เพราะจะนั่นไม่น่าแบกใจอะไรเลย ถ้าเราจะดูอย่างคุณสมคิด ศรีสังคม อธิรัมศาสตร์บัณฑิตคนหนึ่ง ซึ่งบอกว่าไม่เคยมาเรียนที่ธรรมศาสตร์ วันหนึ่งไปฟังเข้าห้องเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประทับใจมากที่เห็นผู้สมัครใส่เสื้อครุยมาหาเลี้ยง เลยสมัครเรียนธรรมศาสตร์แล้วก็รับคำสอนที่ส่งไปอีสาน ท่านอ่านแล้วก็สอบ อยู่บ้านนอก ไกลมากต้องวิ่ง

18

18. นักศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และภาษาเมือง สงขลา ต้อนรับผู้ประศาสน์จาก บริติ พนมยองค์ เมื่อคราวเยือนจังหวัดสงขลา จะเห็นได้ว่าโดยชุดหมายของการเป็น 'ตลาดวิชา' มอก.ในระยะแรกจึงมีเด็กหนาแน่น นักศึกษาจะต้องเข้ามาเรียนในเต็มหัวที่ยกสัยทางเดียวันนักศึกษาได้ขอคำบรรยายไปศึกษาด้วยตัวเอง ก็ถือว่าคงสภาพแก้ศึกษาอยู่ แม้กระทั้งการสอบ มหาวิทยาลัยก็ได้อ่านวิทยานุพากลให้กับนักศึกษาในภูมิภาค โดยการจัดตั้งคณะกรรมการสอบໄล ให้ดำเนินการสอบไปได้ตามท้องถิ่น ภูมิลำเนาของนักศึกษานั้นๆด้วย จึงปรากฏว่ามีนักศึกษา มอก.อยู่ทั่วประเทศ

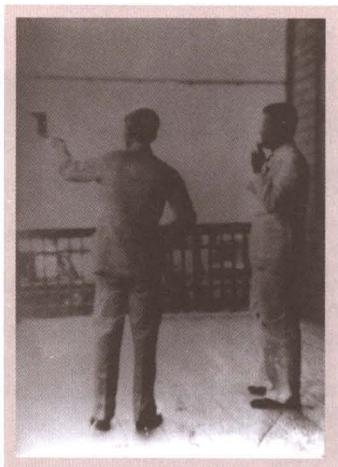

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

น้าเข้ามายังเมือง ในที่สุดก็จบ อ.บ. เข้าทำงานกรมพระครอบนุญ กระทรวงกลาโหม แล้วสอบขึ้นทุนไปเรียนดึงประเทศอังกฤษ นี่เป็นเส้นทางเดินของท่านและของอีกหลายคนที่มีภักดีธรรมศาสตร์

บรรยากาศทั่วไปส่งบ ตันโพธิ์คงไม่ค่อยติดน้ำ ดูรูปในระยะนั้นดันไม่โตแต่ใบหนา มีต้นจำปีอยู่ริมน้ำ มีต้นสนเรียงราย ริมน้ำเปิดโล่ง และเห็นตึกโฉมโตกดเด่นเป็นสง่า ตึกโฉมเปิดให้เป็นทางการเมื่อ 9 กรกฎาคม 2479/1936 หลายคนคงทราบดีว่าผู้ออกแบบตึกโฉม คือ คุณหมิว อภัยวงศ์ ท่านผู้นี้ไปเรียนหนังสือมาจากปารีส มีความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ท่านอาจารย์บรูติเชิญมาช่วยออกแบบ ว่าจะทำอย่างไรกับตึกขนาดใหญ่ให้เป็นตึกใหม่ของธรรมศาสตร์ ท่านปรีดิได้ทิ้งของมหาวิทยาลัยใหม่ที่บริเวณท่าพระจันทร์ เป็นทิ่งของท่าที่จะย้ายออกไปอยู่แล้ว ท่านก็เลยเจรจาขอซื้อ ซึ่งท่านก็อาเงินค่าเล่าเรียนของนักศึกษานั้นแหล่ะซื้อ ในปัจจุบันทั้งหมดมี 25 ไร่ 3 งาน (แล้วท่านก็เป็นผู้บริหารการศึกษาที่เฉลี่ยวลาด ดีอบกัวค่ายฯฝ่อนให้ เวลาฝ่อนท่านก็ไปอยู่มีเงินกระทรวงการคลังมาฝ่อนให้ ทำให้เงินที่ มงคล มีไม่หมดไปทันที เมื่อซื้อที่ดินตรงนี้ได้ก็เชิญนายหมิว อภัยวงศ์ มาดูตึกเก่าของท่าที่ซึ่งเป็นตึกแบบฝรั่งเหมือนกัน 4 ตึก เรียงกันอยู่เป็นแนว ให้ออกแบบปรับปรุงใหม่เป็นตึกมหาวิทยาลัย ไม่ต้องทุบทิ้ง (แล้วตั้งงบประมาณมาสร้างกันใหม่อย่างที่ขอบอกทำกันเป็นประจำในปัจจุบัน) ท่านให้แนวทางและหลักเกณฑ์ว่า ให้ใช้การได้ทันสมัย สวยงาม คุณหมิว อภัยวงศ์ ไปยืนที่ริมน้ำเจ้าพระยาท่าพระจันทร์ ดูไปดูมาแล้วท่านก็เขื่อมตึก 4 ตึกให้ต่อกันติดกันแล้ว ใช้หลังคาจีวยาว แล้วก็เอามาโดยเปลี่ยนไปต่องกลาง กลายเป็นตึกโฉมธรรมศาสตร์ เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แปลง เด่น และงามสง่า ซึ่งจะค่อยๆ มีชีวิตและวิญญาณขึ้นมา จนมีการตีความว่าโฉมหมายถึงดินสอง หมายถึงปัญญา และความเจียบแหลง และที่สำคัญคือเป็น “แม่” (! ?)

19

20

29

19. บริเต็ พนมยงค์ กับขุนประเสริฐศุภมาตราช กำลังถูสถานที่สร้างตึกโฉม ณ เรือนไม้มริน้ำ ช่วงประมาณปี 2477 ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของคณะศิลปศาสตร์

20. อาจารย์ตึกโฉมนี้คือศาสตราจารย์ ได้มอบหมายให้นายหนึ่ว อภัยวงศ์ สถาปนิกที่มีชื่อเสียงในเวลาหนึ่น ออกแบบ ปรับปรุงอาคารของโรงเรียนทหารทั้ง 4 หลังที่มีอยู่เดิมในนิ่ง โดยให้ใช้หลักการของการประดับ สวยงาม ทันสมัย นายหนึ่วจึงได้คิดออกแบบขึ้นมาตึกทั้ง 4 หลังข้าด้วยบันไดเป็นตึกเดียว โดยให้มีสัญลักษณ์ที่โดดเด่นครอบอยู่ตระหงabra ตึกโฉมเจิงออกแบบสวยงามเด่นแปลกดตา และกล้ายเป็น แนวโน้ม สัญลักษณ์อย่างไม่เป็นทางการของ มหา. ขึ้น ดังบทกวี ของ เปเล้ง วรรณศรี ศิษย์เก่า มขก. (2495) ที่ว่า "หากาขาดโฉม เจ้าพระจันทร์ ก็ขาดสัญลักษณ์ พิทักษ์ธรรม"

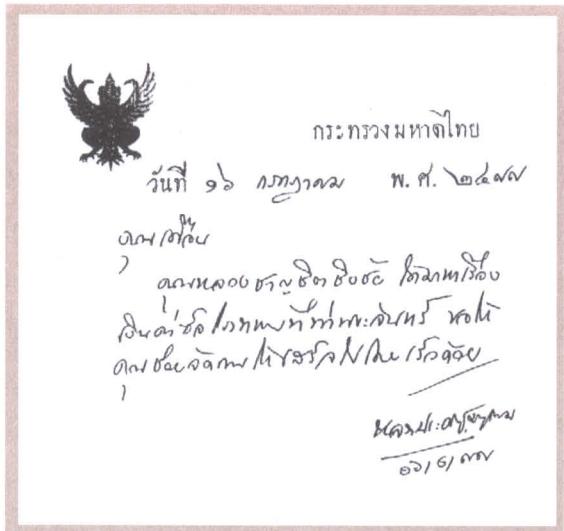
ปรีดิ พนเมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสตร์และการเมือง

ตรงนี้ขอแทรกในเรื่องที่เกี่ยวกับที่ดินของ มอ. ที่ท่าพระจันทร์ จากบทความของปรีชา สุวรรณหัต ใน ธรรมศาสตร์ 50 ปี โดยเกิดปัญหาว่า เมื่อ มอ. ซื้อที่ดินบริเวณโรงทหารกองพันทหารราบที่ 4 ตำบลท่าพระจันทร์ด้วยเงิน 3 แสนบาทจากกระหวงกลาโหมนั้น ได้มีการนำเรื่องเข้าสภा�ผู้แทนราษฎรเพื่อออก พรบ. โอนกรรมสิทธิ์ กมปัญหาตามกรอบที่นายทองอินทร์ภูริพัฒน์ สส. อุบลราชธานี ว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งจะโอนแก่กันได้ หรือไม่นั้น ข้าพเจ้าสังสัย เพราะว่าในทางปฏิบัติที่ข้าพเจ้าเคยทราบนั้น อย่างเราไปโอนที่ดินกรมทหารให้แก่กระทรวงธรรมการ อย่างนี้ก็หาได้ทำเป็นพระราชบัญญัติไม่”

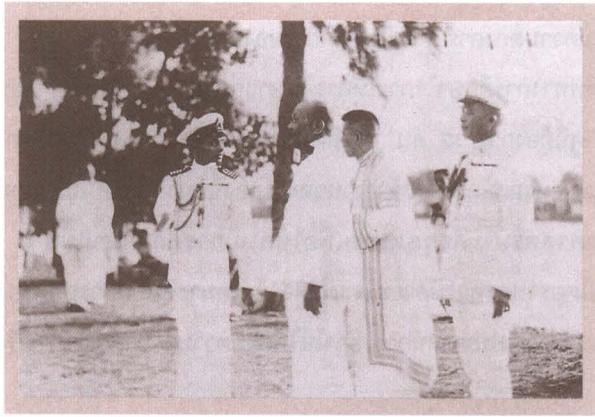
พระยามานวราชเสวี รwm. คลัง ตอบว่า “จริงอยู่ ที่ร้ายนี้เป็นของรัฐบาล แต่ว่ามหาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสตร์และการเมืองนั้น เป็นนิติบุคคล ตั้งขึ้นต่างหากออกจากภารกิจของรัฐบาล รัฐบาลที่บำรุงหรืออะไรนั้นเป็นการช่วยเหลือเป็นชั้บใช้เท่านั้น ไม่ใช่เป็นล้ำเป็นสันเป็นงานของรัฐบาลโดยตรง เนื่องจากมหาวิทยาลัยนี้ทำงานเลี้ยงตัวเองได้ก็ส่งเสริมตามกำลังและความสามารถ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าในการที่ออกพระราชบัญญัติโดยมีหลักการเขียนนั้น เป็นการขอบแล้ว เพราะเหตุว่าที่จะเอาของหลวง ซึ่งใช้ในราชการนั้นจะไปให้แก่บุคคลซึ่งนับว่าเป็นเอกชนคนหนึ่งเหมือนกัน หากแต่ที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นในการที่ออกพระราชบัญญัตินี้ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพื่อจะได้แสดงให้เห็นความเจตนาดีของรัฐบาลที่จะบำรุงการศึกษาในวิชาชนิดนึง”

สรุปแล้ว มอ. ก็ได้กรุณาสิทธิ์ที่ดินนี้มาออกเป็น พรบ. เมื่อ 9 เมษายน 2478/1935 และก็ยังขึ้นให้เห็นขัดเจนว่า มอ. มีสถานะเป็น “นิติบุคคลตั้งขึ้น ต่างหากแยกจากการของรัฐบาล” ดังที่กล่าวมาแล้วในประเดิมของกำหนดอิสร

21

31

22

21. เอกสารลายมือชื่อประสาสน์การเงินถึงนายเดือน บุนนาค เรื่องเงินที่จะซื้อที่ดินของโรงเรียนที่ท่าพระจันทร์ เพื่อเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยวิชาครรภศาสตร์และการเมือง ชื่มมหาวิทยาลัยฯ ชื่อ ด้วยเงิน 300,000 บาท แลกกับที่ดิน 18 ไร่ 2 งาน

22. วันเปิดตึกโถม ๙ กรกฎาคม ๒๔๗๙ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นประธานในพิธีเปิดอาคารตึกโถม และประทานปริญญาบัตร ในภาพ-คนยืนที่ ๓ สามเสือครุยดีผู้ประสาสน์การ บริดี พนมยงค์

ปรีดิ พbumยงค์

กัมมมหาวิทยาลัยวิชาครรศาสตร์และการเมือง

นั่นคือเรื่องการบริหาร เรื่องลักษณะอิสระของมหาวิทยาลัย การเรียนการสอนคนที่มาเรียนกันก็ต้อง แต่อุ่น ๆ ไปก็จะมีคนมาเรียนมากก็น่า มีการผลิตบัณฑิตมากขึ้น ในปี 2477/1934 พ่อเปิดปีแรกก็มีบัณฑิตเล็กที่โอนมาและได้เป็นบัณฑิตธรรมศาสตร์ 19 คน ปีเดียวกันนั้น ทางจุฬาฯ มีบัณฑิต 82 คน ปีถัดไป 2478/1935 ที่คุณหญิงบรรเลง ขยันนามเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรกนั้นมีบัณฑิต 137 คน ส่วนจุฬาฯ มี 116 คน ในปี 2485/1942 ธรรมศาสตร์มีบัณฑิต 250 คน จุฬาฯ มี 255 คน ที่เข้าเรื่องการผลิตบัณฑิตมากนี้ จะโยงกับเรื่องปรัชญาการศึกษาด้วย ต้องในเงื่นี้ถ้าเราดูลักษณะของการผลิตคนที่มีความรู้ในระดับสูงในระบบราชการอีกด้วย ซึ่งเริ่มนิการเปิดขยายการศึกษา มีการตั้งโรงเรียนขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของกระทรวงทบวงกรมที่ขยายตัวและมีความต้องการข้าราชการ ถ้าจะดูจากตัวเลขของคนที่จบการศึกษาระดับสูง คนจบจะมีจำนวนพอๆ กับความต้องการของหน่วยราชการ จะไม่ผลิตให้เกินความต้องการ แต่ในหลักการของธรรมศาสตร์หลัง 2475 เป็นเรื่องของเสรีภาพทางการศึกษา การให้การศึกษาแก่ราษฎรอย่างเต็มที่ จะไม่มองว่าถ้ากระทรวงต้องการ 12 คน ก็ผลิตให้ 12 คน แต่ว่าจะให้จบออกไปแล้วหากงานทำเอง หรือแม้กระทั่งสร้างงานของตนเองขึ้นมา อันนี้ เป็นความแตกต่างของธรรมศาสตร์ คือจุดหมายเพื่อให้คนมีการศึกษามากขึ้น ในสังคมประชาธิปไตยราษฎรความรู้ระดับสูง ให้เหมาะสมกับการปกครองสมัยใหม่ เป็นหลักของท่านผู้ประสานรายการ ที่ว่าให้หัดตามความสามารถที่เข้าใจเรียนกันได้

เราจะเห็นจากบทบาทของท่านอีกต่อไปว่า เมื่อมีการตั้งโรงเรียนเตรียมมศว. ซึ่งเป็นในสมัยที่กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกการจัดการศึกษาระดับมัธยมปลายนั้น ธรรมศาสตร์ก็จะรับนักเรียนประเภทนี้จำนวนหนึ่ง ปรากฏว่ามีนักเรียนจำนวนไม่น้อยสอบเข้าไม่ได้ และไม่มีที่เรียน ท่านก็ให้มี “ภาคสมทบ”

23

33

23. พิธีปะสาทบวชญาธรรมศัลศร์บัณฑิตรุ่นแรก วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2478 เนื่องจากเป็นปีแรกของกิจกรรม
เปิด มหาชนคิดตั้ง 19 คนจึงเป็นนักเรียนกฎหมายที่โอนมาจากราชเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม
ในภาค- แคนัน (นับจากซ้าย) เย่อ อุสាយณห์, เจริญ ไชยชนะ, วันเฉลิน แจ่มเจริญ, บุญเรือน เกิดศิริ, ประสงค์
กาญจนกุล, ร.ท.พล นาใช้เวทย์, ตาด คุ้มไฟใจรัตน์, อันต์ มงคล, ประพจน์ วัชราภัย
ແດวยิน (นับจากซ้าย) ณ ศรีเอนก, ประสิทธิ์ นิลายัน, ประดิษฐ์ สุนทราราชุน, ร.อ.สวัสดิ์ คงศิริ, ชัย เสือ
วรรณศรี, พยุง ตันตีลีปีกร, ปั้นโน สุขทรรศนีย์, อำนวย สถาพรหวาน, บุญยรักษ์ เจริญไชย, กิมไจี จักรกฤษกาก

ขึ้นโดยนักว่าให้เขารียนกันเถอะ ถึงแม้จะเรียนภายใต้หลังคา จากก็ให้เรียนกันเรียนอยู่กับพื้นติดดินด้วย้ำไป นี่เป็นความคิดของท่าน ไม่อย่างนั้นแล้วจะเอาคนไปไหน ให้การศึกษาจะดีกว่า (คิดว่าหลักอันนี้เกลัดเดียงกับสิ่งที่ท่านอาจารย์ป่วยองภารณ์ ทำต่อมาในสมัยที่คณะเศรษฐศาสตร์มีภาคคำ ในยุคทศวรรษ 2510/1967 และโรงพยาบาลรือฟื้น อ.บ. พิเศษขึ้นมาอีกในปี 2537-2538/1994-1995 แต่ไม่สำเร็จ)

ขวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์

34

ในที่นี้อย่างจะขอแนะนำบุคคลเดิมแรกของ มหา. เมื่อ พ.ศ. 2477-2492/1934-1949 ว่า “เมื่อจำปีแบ่งบ้าน ต้นโพธิ์เติบใหญ่ ริมเจ้าพระยา ท่าพระจันทร์” มหาวิทยาลัยจะค่อยๆ มีวิวัฒน์ ถ้าเราลองสัมภาษณ์ธรรมศาสตร์ บันฑิตรุ่นแรก เราจะมองไม่ค่อยเห็นว่าเขามีความสัมพันธ์อย่างไรกับมหาวิทยาลัย แต่พอไปไม่กี่ปี สิ่งที่เรียกว่าชีวิตและวิญญาณจะเกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ ปีแรก 2477/1934 เริ่มมีฟุตบอลล์ประเพณีจุฬา - ธรรมศาสตร์ ขึ้นเป็นครั้งแรกที่สนามหลวง ปีแรกนั้นยังไม่มีเพลงประจำมหาวิทยาลัย ปีที่สองมีแห่งฟุตบอลอีกที่สนามโรงเรียนสวนกุหลาบฯ ในตอนนี้มี “เพลงประจำมหาวิทยาลัย” แล้ว โดยเขาทำนองเพลงไทยเดิมของ “มณฑลคุณ” นำมาให้กุนวิจิตรมาตราใส่เนื้อและความหมายใหม่ หลายอย่างเกิดขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ ชีวิตของมหาวิทยาลัยเริ่มขึ้นในการสร้างสัญลักษณ์เหล่านี้ เข้าใจว่าท่านผู้ประศาสน์การ คงคิดอยู่ตลอดเวลาว่า ในแห่งของสถาบันการศึกษาจะต้องมีอะไรบ้าง (ไม่ใช่ทำไปเรื่อยๆ วันต่อวัน) เนื่อง เปิดเรียนนั้นเปิดวันที่เท่าไร ภาคแรกของธรรมศาสตร์เปิด 27 มิถุนายน มีความหมายมาก คือเป็นวันรัฐธรรมนูญฉบับแรกของสยาม ภาคสองเปิด 10 ธันวาคม ตรงกับวันรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่ 2) เป็นต้น

24

35

24. ผุดบอคลุพฯ ธรรมศาสตร์ ที่สนามกีฬาโโรงเรียนสวนกุหลาบ

ผุดบอคลุพเนชุพฯ-ธรรมศาสตร์เริ่มแข่งครั้งแรกเมื่อปี 2478 ในปีแรก โดยแข่งกันที่สนามหลวง ปีต่อมา 2478-2479 จึงยกไปแข่งที่สนามกีฬาโโรงเรียนสวนกุหลาบในสมัยนั้นยังไม่มีระบบนาฬาหรือ การแข่งขันอย่างเป็นทางการ หรือแม้แต่ตั้งเพลลงชี้ยิร์ จากคำบอกเล่าของคุณสวัสดิ อินทรสุขศรี ผู้เป็นพนักงานของ มหาวิทยาลัย แต่ปีแรก เล่าว่าการได้เดือดเขื่อนนั้นเริ่มในปี 2478 โดยให้นักศึกษานำเสื้อสีขาวเก่าๆ มาห่อมาสีเหลืองและแดง ส่วนการร้องรำท่าเพลงนั้นก็ไม่มีอะไรมากนัก ร้องกันแต่ค่าว่า มหา.และเพลง “สำนักใหญ่ประเทศาดิ” หรือ เพลงประจำมหาวิทยาลัย ที่ประพันธ์โดยขุนวิจิตรมาตรา โดยใช้ทำนองเพลง “มณฑลลูกด้าว”

ปรีดิ พมพยองค์

กับมหาวิทยาลัยขอนแก่นศาสตร์และการเมือง

ท่านปรีดิ พมพยองค์ ดูจะเลือกนระดับมีความสามารถสูงมากว่าทำงานถ้าจะหาสถาปนิกก็ต้องเอาอย่างนายหมวด ภวัยวงศ์ ซึ่งได้ดังมากในสมัยนั้น ถ้าจะหานคนแต่งเนื้อเพลงก็ต้องเป็นบุญวิจิตรมาตรา นักเขียน นักประพันธ์ นักการgapayintorหรูๆ ท่านเป็นผู้แต่งเนื้อร้องเพลงประจำมหาวิทยาลัย ที่มีทำนอง “มณฑุดาว” ดังกล่าวข้างต้น ลองอ่านทีจะประโ怯ใจเห็นถึงความหมายในลักษณะนามธรรม (เช่น สำนักไหนหมายญี่ปุ่น เศรษฐศาสตร์ สำนักนั้นธรรมศาสตร์ และการเมือง) หลักการของธรรมศาสตร์กับสังคม (ธรรมศาสตร์ ธรรมศาสตร์ การเมือง ไทยจะเพื่อง ไทยจะรุ่งเรือง กิจกรรมการเมืองดี) สีเหลืองสีแดงหมายถึงอะไร (เหลืองของเรารา คือธรรมประจำจิตต์ แดงของเรารา คือโลหิตอุทิศให้) คิดว่า หลายอย่างมีความหมายอย่างน่าภาคภูมิใจ โดยกล้ายมาเป็นสัญลักษณ์ กล้ายเป็นแม่ (ซึ่งแปลกดี มาก) อาจจะเป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่เอากีมาเป็นสัญลักษณ์ของแม่ เป็นเพศหญิงตามประเพณีเดิม เช่น แม่น้ำ แม่ทพฯ ฯลฯ) ลองสังเกตดูวิวัฒนาและ วิถีภูมิทั่วไปที่เกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ ตามดูว่าต้นไม้ม้อไรในบริเวณนั้นที่มีชีวิต และ วิถีภูมิทั่วไป คำตอบก็คือ ต้นโพธิ์ ต้นจำปี (ตอนหลังอาจมีต้นหางนกยูง)

ขอตั้งข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า การสร้างสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนี้ มีลักษณะที่เป็นทางการกับที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทางการมีธรรมจักรเป็นตราประจำของมหาวิทยาลัย แต่โดยธรรมชาตินักศึกษาทำหนด้วยมาเองว่าโดยคือ สัญลักษณ์ โดยทางการมีต้นหางนกยูง เป็นน้ำประจำมหาวิทยาลัย (ที่เกิดขึ้นมาอย่างเป็นทางการในระยะหลัง) แต่โดยไม่เป็นทางการ เราอาจจะมีต้นจำปี มีต้นโพธิ์ โดยทางการเรามีเพลงมหาวิทยาลัยคือพระราชพิพนธ์ “ยุงทอง” แต่โดยความรู้สึกทั่วไปเพลง “มณฑุดาว” หรือซื่อทางการว่า “เพลงประจำมหาวิทยาลัย” จะเป็นเพลงที่สำคัญและมีพลังที่สุด

จุดหนึ่งที่คิดว่าสำคัญมากในการสร้างความมีชีวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์ คือการตั้ง “มหาวิทยาลัยนิคม” พุดง่าย ๆ ก็คือหอพักนั่นเอง ตอนแรกที่ทั้งขั้นมาเป็นนักศึกษาจำนวนน้อย ปีแรก 2478/1935 มีคนเข้ามาพักอยู่เป็นประจำประมาณ 30 คน ตอนหลังอาจมีถึงร้อยคน มหาวิทยาลัยนิคมที่เป็นหอพักนี้อยู่ในธรรมศาสตร์ (ตรงทีก旦ระรัตนศาสตร์) และจะมีอยู่ในช่วงประมาณ 2478-2481/1935-1938 คือเพียง 3 ปีเท่านั้นก็ยกเลิกไป แต่ว่ามีส่วนสร้างชีวิตของนักศึกษาขึ้นมาเป็นชีวิตนักศึกษา ที่อยู่กับมหาวิทยาลัย อยู่กับอาจารย์ผู้ดูแล

อีกจุดหนึ่งที่ทำให้มหาวิทยาลัยมีชีวิตชีวาก็คือคักมากขึ้น คือการเปิดตมธ. อันนี้เป็นผลลัพธ์เนื่องมาจาก การศึกษาระดับชาตินั้นได้ยกเลิกการจัดการเรียนการสอนมหกรรม 7 และ 8 ไปจากโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการตั้งที่ก่อตั้งมาแล้ว ดังนั้นข้ามเดรียมก็กล่าวมาเป็นเดรียมจุพा และเดรียมธรรมศาสตร์ เดรียมของธรรมศาสตร์นั้นมีอยู่ 9 รุ่น 2481-2490/1938-1947 (แล้วก็เลิกไปในขณะที่จุพาฯ ยังมีอยู่ถึงปัจจุบัน) รับนักเรียนเข้าเรียน เริ่มคึกคักมีผู้คนมากมาย มีความสัมพันธ์กันเห็นiyawannen ลองสังเกตดูในบรรดาขมรมดิษย์เก่าทั้งหลาย จะเห็นได้ว่าพวาก ตมธ. ยังเกาะกลุ่มกัน พวกนี้เป็นผู้ช่วยสร้างชีวิตให้กับธรรมศาสตร์ ปัจจุบันยังมีรุ่นนั้นรุ่นนี้แม้จะแก่ชรา ก็ยังพบปะกันอยู่เรื่อย ๆ ดังที่เราเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์

ลองดูกุหลาสูตรที่เข้าเรียนกันในสมัย ตมธ. จะเห็นว่าอัคชระบรย์ใจเข้าเรียนภาษาไทย ภาษาบาลี ศิลธรรม โบราณคดี ดุริยางค์ศาสตร์ อังกฤษ ฝรั่งเศส ชเวเลน พิมพ์ดิด นี่เป็นการยกตัวอย่างบางวิชาเท่านั้น ยังมีรายการวิชาอื่น ๆ อีกยี่ดယา นำสนใจที่ว่าหลักสูตรนี้สร้างขึ้นมากกว้างมาก และก็น่าจะใช้การ

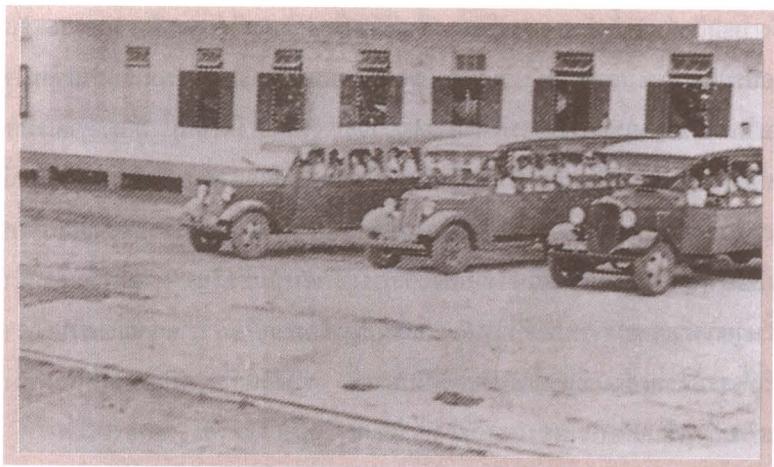
ปรีดิ พมายวงศ์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีรรมศาสตร์และการเมือง

ได้ในสังคมสมัยใหม่ มีการให้เรียนขาวเลข และพิมพ์ดีด (คล้ายๆ กับที่จำเป็นจะต้องเรียนคอมพิวเตอร์ในปัจจุบัน) การที่มีนักเรียน ต慕อด.เข้ามาเพิ่มรวมกับนักศึกษา ทำให้อธรรมศาสตร์มีชีวิตและวิญญาณมากขึ้นกว่าเดิม

ที่สำคัญอีกจุดหนึ่งคือการจบเป็นบัณฑิตสมัยนั้น มอก. มีการอบรมบัณฑิตที่เรียกว่า “การอบรมนักศึกษาก่อนรับปริญญาอธรรมศาสตร์บัณฑิต” มีนาตั้งแต่ประมาณ 2481/1938 จนกระทั่งถึงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันนี้พอเรียนจบ ก็ไปถ่ายรูป เตรียมรับปริญญา วันรับปริญญาก็มาที่นี่ ได้รับพระราชทานโวาท แล้วก็เป็นอันจบพิธี แต่ในสมัยนั้นคิดว่าได้สร้างชีวิตและวิญญาณของคนจบอธรรมศาสตร์ขึ้นมาอย่างมาก คือมีการอบรม 15 วัน เข้ามากินนอนอยู่ในนี้ ในระหว่างกินนอนอยู่ 15 วันนั้น ก็ต้องฝึกเกี่ยวกับมารยาท ศีลธรรม วินัย การสมาคม มีการพาไปดูสถานที่ต่างๆ ลองดูตัวอย่างจากหนังสือที่ใช้อบรมนักศึกษา ก่อนรับปริญญา ปี 2484/1941 ว่าแต่ละวันทำอะไรบ้าง ซึ่งท่านปรีดิเองก็ได้ไปร่วมดังด้านด้วยเป็นครั้งคราว

5.30 น.	ตื่นนอน,
6.00 น.	พลัςศึกษา,
8.00 น.	อาหารเช้า,
9.00 น.	เข้าห้องอบรมหรือไปชมสถานที่,
12.00 น.	อาหารเที่ยง,
14.00 น.	เข้าห้องอบรมหรือ ไปชมสถานที่,
16.30น.	พลัςศึกษา,
19.00 น.	อาหารค่ำ,
22.00 น.	เข้านอน

25

39

25. พาหนะที่จะพาบันทิด มอก. ไปบอร์นมั่นที่จะรับปริญญา การอบรมนักศึกษา 15 วัน ต้องกินนอนอยู่ร่วมกัน ฝึกการยกห้ามธรรม การสมาคม และไป "ดูงาน" ตามสถานที่ต่างๆ เช่นการประปากรุงเทพ การไฟฟ้าเชิงพาณิชย์ การโทรศัพท์ โรงพยาบาลโรคจิต เรือนจำ

ปรีดิ พมพย়ং

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ดังนั้นก็หมายความว่า ตื่นตีห้าครึ่ง นอนลีทุ่ม เป็นเวลา 15 วัน อบรมศีลธรรม มารยาท วินัย และการเข้าสماคม การอบรมนี้นับว่า่น่าสนใจมาก ตัวอย่างเช่นการอบรมของปี 2484/1941 วันที่ 9 มีนาคม ผู้ประศาสน์การเปิดการอบรม นายกิตติมศักดิ์แห่งมหาวิทยาลัยให้โอวาท (คำແນ່ງນາຍກົດ) นี้ เหมือนกับนายกสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน เพียงแต่เป็นคำແນ່ງເກີຍຕິຍຸສເສີມมากกว่า ไม่เข้ามาทำงานประจำทางบริหารวันต่อวัน) แต่ก่อ起เรียกว่า “นายกคณะกรรมการมหาวิทยาลัย” และนำเสนใจมากดือ นายกคณะกรรมการฯ นี้ที่ธรรมศาสตร์ มีนายกรัฐมนตรีเป็นนายก ทางดุพาย มีรัฐมนตรีรอง ธรรมการเป็นนายกฯ

โปรดดูต่อไป คือวันที่ 10 ไปชุมสภาพผู้แทนราชฎร ในตอนบ่ายวันนั้น หลวงชั่รังนาวาสวัสดิ์ (1 ในคณะราชฎร ซึ่งต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรี) กล่าวอบรม วันที่ 11 ไปชุมโรงกลั่นสุรา แล้วพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรณไวยากร (ต่อมา คือกรมหมื่นราชอิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดีธรรมศาสตร์) กล่าวอบรม ตอนบ่ายไปชุมการประปากรุงเทพฯ แล้วพระยานานาชาติเสวิกล่าวอบรม วันต่อมาไปชุมโรงงานกษาปน์เสร็จแล้ว ม.จ. สถาพรรณการ กล่าวอบรม วันต่อมาไป ไปชุมเรือนจำมหันต์ใหญ่ แล้วเจ้าพระยามหิธรรมกล่าวอบรม วันต่อมา ไปนิคมสร้างตนเอง จังหวัดสระบุรี ชมโรงงานกระดาษ โรงไฟฟ้าสามเสน เสร็จแล้วเจ้าพระยาศรีธรรมราชอิเบศกกล่าวอบรม วันต่อไปอีก ไปชุมโรงยาบาลโรคจิต แล้วพระสารสาสน์ประพันธ์กล่าวอบรม วันต่อมา ไปชุมไปรษณีย์ โทรศัพท์ พระยาพลางกฎธรรมพิจัย กล่าวอบรม วันต่อมา ไปชุมโรงภาพนตร์aculaเฉลิมกรุง พระยาลักษพลีธรรม ประคันธ์กล่าวอบรม ฯลฯ คือรวมแล้วเป็นการดูงานชนิดหนึ่ง แล้วก็อบรมแต่เข้าจนเย็น อันนี้เป็นสิ่งซึ่งทำให้เกิดชีวิตของคนที่เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต

ในแห่ง่องท่าน ผู้ประศาสน์การกับนักศึกษาธรรมศาสตร์เล่าเป็นอย่างไร ในด้านหนึ่ง ท่านปรีดิกับธรรมศาสตร์มีความสัมพันธ์ในฐานะที่ว่าท่านเป็นผู้ประศาสน์การ คำว่า “ประศาสน์” แปลว่า “ให้” ก็หมายความว่า ท่านเป็นผู้ให้การสถาปนา มาก. นี้เป็นความสัมพันธ์ในแห่งของการเป็นผู้ก่อตั้ง ความสัมพันธ์ของท่านกับธรรมศาสตร์เป็นความสัมพันธ์ที่น่าสนใจ อย่าลืมว่าเมื่อ 2477/1934 ที่ตั้งธรรมศาสตร์ขึ้นมา ท่านปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว ท่านเป็นมาตั้งแต่ปี 2476/1933 ตลอดระยะเวลาที่เรามุนนั้น ท่านเป็นรัฐมนตรีอยู่เกือบตลอด จากมหิดลไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เสร็จแล้วเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จนนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วก็เป็นนายกรัฐมนตรี บทบาทของท่านเกี่ยวข้องกับการเมืองการบริหารระดับสูงมาก ดังนั้น ท่านผู้ประศาสน์การก็มีได้สอนหนังสือประจำ อย่างท่านเคยสอนที่โรงเรียนกฎหมายมาก่อน

41

ดังนั้นความสัมพันธ์ของท่านกับนักศึกษานั้นเป็นความรู้สึกเชื่อและนับถือในแห่งที่ว่าท่านเป็นผู้ให้ ท่านไม่ได้มารสอน ไม่ได้มายับนักศึกษาเป็นประจำอย่างอธิการบดี รองอธิการบดี หรือคณบดีในปัจจุบัน แต่ว่าท่านก็มีความสัมพันธ์กับธรรมศาสตร์และกับนักศึกษามีน้อย ท่านรู้จักกับนักศึกษาแม้ว่าจะไม่ได้สอน ถ้าเรารู้จักกับนักศึกษาที่ทำการสอนภาษาญี่ปุ่นได้ว่ามีนักศึกษากลุ่มนี้ อาจเป็นพวกหัวกะทิที่สนใจมากๆ จะเข้าไปพูดท่าน พุดคุยหรือปรึกษาหารือ นี้เป็นกลุ่มเล็กๆ ที่สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับท่าน ดังนั้นว่าไปแล้วท่านก็ไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงอย่างที่เราเห็นจากคนที่มีเวลาเพิ่มในการทำงาน ตำแหน่งผู้ประศาสน์การ ดูจะไม่ใช่ตำแหน่งบริหารแบบประจำทุกวัน ในสมัยนั้นการบริหารโดยตรงจะอยู่กับเลขานุการคือ ดร. เดือน บุนนาค และต่อมาจะเป็น ศาสตราจารย์วิจิตร ลุติตานนท์ ตำแหน่งนี้ไม่ใช่ในปัจจุบัน กล้ายเป็นตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายต่างๆ ไป

ปรีดิ พมเปยงต์

กับมหาวิทยาลัยวิชาครร豕ตรศาสตร์และภารเมือง

ในเรื่องความสัมพันธ์ที่ว่ามีความนับถือกันนั้น ความนับถือคงมาจากความเชื่อของในตัวท่าน ท่านเป็นนักเรียนนอก จบปริญญาเอก หนุ่ม เป็นรัฐมนตรีเมื่ออายุเพียง 32 ปี ในปี 2476/1933 เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยอายุ 33 ปี เพราะฉะนั้นก็เป็นความเชื่อที่ได้พบเห็น แต่อีกด้านหนึ่งลึกลงไปกว่านั้น คือความนิยมนับถือในวิชาความรู้ คือไม่ได้ดูเฉพาะว่าท่านมีตำแหน่ง หรือดูจากสิ่งภายนอก แต่นับถือวิชาความรู้ของท่าน ความสัมพันธ์นี้จึงมีความสัมพันธ์ส่วนตัว เอก้าเข้าจริงแล้วท่านจะพับนักศึกษาไว้ก่อนที่มาอบรมบัณฑิต ท่านมากล่าวเปิดและปิดการอบรมดังที่กล่าวมานี้แล้ว ความนิยมน้ำหนึ้นนี้จะเห็นได้จากรูปภาพและคำบอกเล่า เช่นว่าเมื่อท่านปรีดิเข้าประชุมครร豕ตรศาสตร์มา นักศึกษาจะเข้าไปแล้วแบกหานขึ้นบ่ามาที่ตีกีโ-dom ที่ทำงานของท่านก็คือที่ตีกีโ-dom ปัจจุบันเป็นห้องรับรองของมหาวิทยาลัย ที่ข้างหน้ามีพระรูปปรัชกาลที่ 5 ตรงนั้นคือห้องทำงานของท่าน ซึ่งปกติท่านไม่ได้มาระจា

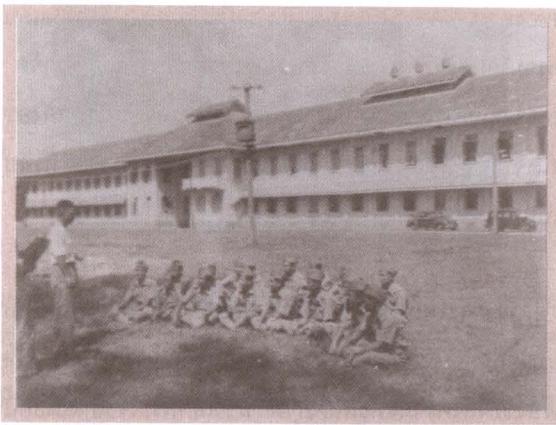
42

อีกด้านหนึ่งความสัมพันธ์กับนักศึกษาของท่านปรีดินั้น อาจจะมาจากบทบาทที่ว่าเป็นรัฐมนตรีจนกระทั่งมีตำแหน่งสูงมาก เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และท่านก็มีตำแหน่งผู้ประสานการงานมาต่อตัว บทบาทที่ผมคิดว่าคงทำให้นักศึกษามีความรู้สึกพ้นอย่างมากหมายคือบทบาทของผู้รักสันติภาพในยามสงบรวมโลกครั้งที่ 2 อันนี้เป็นจุดสุดยอดอีกขั้นหนึ่งของชีวิตการทำงานของท่าน ที่ถูกยกเป็นผู้นำขบวนการตีดินเสรีไทย ซึ่งไม่ได้มีความสำคัญและคุณภาพแต่เฉพาะต่อสังคมไทย แต่สำหรับครร豕ตรศาสตร์ด้วย

เรื่องมีอยู่ว่าในการปฏิบัติงานของบ้านการเสรีไทยนั้น สถานที่ที่สำคัญของการดำเนินงานมีอยู่ 3 แห่ง คือ 1. ทำเนียบท่าข้าง (เป็นตึกเก่าใกล้สะพานพระปีนังเกล้า และเป็นที่พำนักของท่านปรีดิในสมัยนั้น) 2. ตึกโ-dom 3.

26

27

43

26. บริเด พนมยงค์ ประสบความผันผวนทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อปีปุ่นยกพลขึ้นบกันที่ 8 ธันวาคม 2484 จอมพล พิพิธลงคราม ต้องประกาศทำท่าทีเป็นเดียงข้าณูปุ่น ดึงข้ามกับการคัดค้านการเข้าร่วมกับญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยของบริเด พนมยงค์ ทำให้ในที่สุดท่านต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมือง และในวันที่ 17 ธันวาคม 2488 รัฐบาลได้เสนอ แต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยมีท่าทันกอยู่ที่ทำเนียบผู้สำเร็จราชการฯ ที่ท่าข้าง
27. ภารกิจของท่านบริเดในขณะที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นสมยานและนำพาประเทศก้าวเข้าสู่สังคมมหาเอเชียบูรพา ก็คือการ ก่อตั้งบ่วนการอย่างลับๆ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นทั้งในและต่างประเทศ (เสรีไทย) กองบัญชาการใหญ่บ่วนการต่อต้าน ญี่ปุ่นที่มีท่านบริเดเป็นหัวหน้า มีอยู่ 3 ที่ดือ ทำเนียบผู้สำเร็จราชการ ที่ท่าข้าง พระราชวังบางปะอิน และที่กิตุเมะ มอต.
- ในภาพ-อ.วิจิตร คุณิตานนท์ กำลังฝึกเสรีไหใน มอต.

ปรีดิ พุมยองค์

กัมมมหาวิทยาลัยวิชาครรศาสตร์และการเมือง

ตึกที่พักของท่านที่พระราชวังบางปะอิน (เมื่อท่านไปถวายการ孺แอลสมเด็จพระพัน
รสาอ้ายิกาเจ้า) ดังนั้น ธรรมศาสตร์ก็มีบทบาทสำคัญมากในช่วงของเสรีไทย ตึก
โถมคือสถานที่สำคัญของขบวนการสันติภาพอันนั้น มีนักศึกษาจำนวนหนึ่ง (ร่วม
กับอุพารา ด้วย) ได้รับการคัดเลือกจากท่านปรีดิ และอาจารย์วิจิตร ฤทธิดานนท์
เพื่อส่งไปฝึกช่วยงานของเสรีไทย

ดังนั้นในตอนนี้ความสัมพันธ์สุดยอด ที่ท่านปรีดิจะมีกับนักศึกษา
ธรรมศาสตร์ นอกเหนือจากการเป็นผู้ให้ ความสามารถส่วนตัวในทางการทำงาน
สติปัญญา และความใกล้ชิดนักศึกษาในระดับหนึ่งแล้ว บทบาทหลังก็คือบทบาท
นักสันติภาพของท่าน เราจะเห็นได้ดังแต่แรก เมื่อมีการเรียกร้องดินแดนในอินโดจีน
ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีกระแสของลัทธิชาตินิยมขึ้นมา ท่านปรีดิ
เตือนอยู่เสมอว่า การเรียกร้องดินแดนนั้นต้องใช้สันติวิธีไม่ใช่กำลังอาวุธ ถ้าเรา[✓]
เข้าไปในอินโดจีนเมื่อไรญี่ปุ่นก็จะเข้ามาในประเทศไทย ทำให้ไทยไม่สามารถ
รักษาความเป็นกลางไว้ได้

จุดที่เราจะเห็นได้ชัดอีกคือ **พระเจ้าช้างเผือก** อันเป็นภาพยนตร์ที่
ท่านสร้างขึ้นมาอย่างยิ่งใหญ่ ช่วงก่อนทรงครองมหา座เชิญบูรพา สะท้อนความคิด
ของท่านในเรื่องของสังคมและสันติภาพ นางเอกพระเจ้าช้างเผือกนั้นก็เป็นดาว
ธรรมศาสตร์ (เพลิน นิลรังสี) หลายท่านคงได้ดูหนังเรื่องนี้ ได้เคยอ่านเรื่องรา
มาแล้ว การสร้างหนังพระเจ้าช้างเผือกมีส่วนให้นักศึกษากับท่านใกล้ชิดกันมาก
การเลือกพระเอกนางเอกก็ถูกตัวที่ตึกโถมนี้เอง แล้วหนังเรื่องพระเจ้าช้างเผือก ก็มี
บทบาทในการกอบกู้ประเทศไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี่เป็นสารแสดง
ความคิดของท่านเกี่ยวกับสังคมและสันติภาพ ท่านยืนอยู่กับสันติภาพ กับทางฝ่าย
สัมพันธ์มีความกว่าฝ่ายอักษะ ทำให้สัมพันธ์มีตระดับเฉพาะอย่างยิ่งที่หัวรุกเมริการ
เห็นเจตจำนงของคนไทยอีกกลุ่มนึงเป็นอย่างดี

28

29

45

28. นักศึกษา มอ.เดินขบวนเรียกร้องดินแดน ช่วงก่อนสมควรมาເຂົ້າບຸນຫຼານ້ນ ຮັບບາລຸອງທ່າງພິບສະກຽມ
ມີນີ້ຢ່າຍລັດທີ່ຂໍາຕືນມອງຖ່າງແຮງກຳລັດ ສ່ວນເຄີນໄຫ້ຍາວານແສດງອກເດືອນເດືອນຕັກຊາດີ ດັ່ງນັ້ນມີເກີດກຣີນີ້ພິພາຫເຮືອ
ພຽມແດນຮະຫວ່າງໄກທັບເປົ່າໆ ທີ່ໄໝໄທຍໍເຮົາກົງດິນແດນໃນອິນດິຈິນທີ່ເຄີຍເລື່ອໄປນສໜອງຮ້າກາລີ່ 5 ດີນ ກະແສ
ຂາດີນີ້ມີອັນນີ້ໄດ້ຮັບການສ້ານສູນຈາກຮູບພາລຫລວງພິບສະກຽມ ຈົນກຳໄທເກີດກຣີນໄຫວໃນໜູນນີ້ສຶດ
ນักศึกษาປະຊາກອນຍ່ອງກ່າວງວາງ ມີກາເດີນຂບວນເຮົາກົງດິນແດນຂັ້ນມີວັນທີ 8 ຕຸລາຄົມ 2483 ນັກເຮືອນ ຕ.ມອ.ກ. ຮຸນ 2-3
ທັງໝາຍ ໂພູງຂ້າວ່າມີບວນຢ່າງເຂົ້າໜັນ ນັກເຮືອນທີ່ຢູ່ແຕ່ງໜຸດ ຕ.ມອ.ກ. ນັກເຮືອນນາຍແກ່ງເຄື່ອງບັນລຸກເລື້ອ
ສຸມທຽບເສນະແລະຢູ່ວຸນທຫາ ພ້ອມດ້ວຍຄ້າຂວັງນີ້ “ເຄີດແດນຂອງເຈົ້າຕົ້ນນາ” ທັງນັ້ນທ່ານີ້ປະກາສົນກັກ ປຣີເຊີ້ມຍົງດ
ໄມ່ເທິນດ້ວຍກັນວິຊາກຽນຮູນແຮງເຫັນນີ້ ແລະເດືອນສົດທິພາວະນາ ມອກ.ໄທໃຫ້ສັນຕິອິຣີແລກກາເຈຈາກ

29. ປີ 2483 ມອກວ່ວນກັບຜູ້ປະກາສົນກັກ ປຣີເຊີ້ມຍົງ ສ້າງກາພຍນົດຮູ້ອ່າງ “ພະຈັກໜັງເດືອກ” ຈົ້ນ ກາພຍນົດຮູ້
ເຮືອງນີ້ສ້າງຈາກນວນຍິຍຸກົງປະວັດຕິສາດຕົວ ແຕ່ງໂດຍທ່ານບຣີເດືອກ ໂດຍໃຫ້ເຂົ້າໂຄຮງປະວັດຕິສາດຕົວຍຸອຍາດອນສະກຽມ
ພະເຈົ້າໜັງເສື່ອມາພລັມກັບຕອນກໍາຍຸກຮັດເດືອນພະແນກສະວົບເປັນໂຄຮງເຮືອງ ທີ່ສໍາຄັງດີເສັນແນວຄວາມລິດວ່າ ສະກຽມ
ທີ່ແທ້ຈິງເປັນເຮືອງຂູ້ປັກຄອງ ກາຮ່າສົງຄວາມທີ່ຈະພື້ນຕັກນີ້ມີຄວາມທ່ານກາມທີ່ໃກ້ກ່າວສັງເຊັນຢ່າກັນ ຢື່ງຜລທີ່ຈິງ
ຄື່ອກຕ່າງໆຢູ່ວຸນທຫາ ມີຂ້ອງສັງເກດວ່າໜັງສື່ອເມັນນີ້ເຂົ້າມີເປົ້າການກ້ອງດຸ່ງ ກາພຍນົດຮູ້ດີ່ໄທເປັນການທີ່ກັດໆ
ສະຫຼອນໃຫ້ເທິນຈຸດປະສົງຄວາມ ຕ້ອງການແພແພ່ຮ່ວມມືດີເຄພະໃນໜູ້ປະຊາກແລະກວາງກາງທຸກຮ່ວ່າງປະເທດ

ปรีดิ พมพยองค์

กัณฑ์มหาวิทยาลัยวิชาชีรุณศาสตร์และการเมือง

บทบาทและความสัมพันธ์ต่างๆ ของท่านปรีดิที่หลากหลาย ดำเนินมาจนถึงจุดสุดท้ายเมื่อเกิดรัฐประหาร 2490/1947 (ด้วยข้ออ้างและการใส่ร้ายป้ายสีท่านจากการณ์สวารุคดของรัชการที่ 8) ดังที่ทราบกันว่าท่านปรีดิต้องจากประเทศไทยและจากธรรมศาสตร์ไป แต่ว่าท่านปรีดิยังอยู่ในความรู้สึก ในฐานะผู้ให้ และผู้สร้างชีวิตและวิญญาณของธรรมศาสตร์ ยังผูกพันอยู่กับคนธรรมศาสตร์ จำนวนมาก ไม่เพียงเท่านั้นในยุคสมัยที่สังคมเริ่มเปรียบภูมิใจในนานนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุคลัง 14 ตุลาคม 2516/1973 ท่านปรีดิกลับมาเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ในฐานะของมหาบุรุษแห่งสามัญชน แต่ก็ต้องใช้เวลาอย่างนานกว่าเกือบครึ่งศตวรรษ (ที่ท่านและครอบครัวต้องตกรากกำลำบากแสนสาหัส) ที่จะทำให้สังคมประจักษ์ขึ้นมาได้

ขอจบลงด้วยการนำหนังสือ ธรรมจักร พิมพ์เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2493/1950 (11 พฤษภาคม คือวันเกิดของท่านปรีดิ) มีผู้เขียนท่านหนึ่งที่ใช้นามปากกาว่า “14559” กล่าวปิดยุคสมัยนั้นว่า

30

47

30. บริเด็กับในหลวงอันนท์ รัชกาลที่ 8 พ้อมด้วยสมเด็จพระอนุชาฯ และสมเด็จพระบรมราชชนนี เสด็จนิเวศพระนคร เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2488 โดยในครั้งนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันนท์มหิตอลได้ทรงบรรลุราชนิ祺ภาระแล้ว จึงได้อัญเชิญให้ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง บริเด็ก พนมยงค์รังษพันจากคำแนะนำผู้สำเร็จราชการ แผ่นดิน และต่อมาได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะ รัฐบุรุษอาวุโส

ปรีดิ พนเมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชีรุณศาสตร์และการเมือง

ครั้นเกิดวัชปะหารขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2490 ประมุข
ของมหาวิทยาลัยต้องเลี้ยงการเมืองไปยังต่างประเทศ อาจารย์ถูก
จับกุมคุมขัง การสอบไม่ลงของนักศึกษาในบางลักษณะวิชาต้องทำการ
สอบกันใหม่เนื่องจากกระดาษคำตอบของนักศึกษาถูกใช้เป็นเป้า
สำหรับประลองความคิดของชาวปลดปล่อย ขณะนั้นเป็นเวลาปิด
สมัยการศึกษาประจำปี ซึ่งโดยปกติมหาวิทยาลัยก็เรียบเงางามอยู่แล้ว
แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้น บรรยายการเต็มไปด้วยความเครว่า
และทึ่งทึ่งมีแม้ดวงอาทิตย์จะจำกราจ่างปานได้ก็ตาม แต่นัก
ศึกษาที่ย่างเท้าเข้าไปในมหาวิทยาลัยในขณะนั้น ก็รู้สึกประหนึ่งว่า
ดวงอาทิตย์นั้นร้อนแรง เพราะยอดโถมที่เคยตระหง่านท้าทายเมฆมุคล้าย
ประหนึ่งว่า จะพลอยเคร้าไปกับนักศึกษาด้วย เพราะเขากล่าวว่า “
โดยสัญชาติญาณว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ภาระที่เขาจะต้องกัดฟัน
เผชิญกับมรสุมและพายุร้ายได้มากถึงแล้ว”

31

31. ต้อนรับกลับเมืองไทยหลังจากเดินทางรอบโลก 20 กุมภาพันธ์ 2490 บีที พนมยงค์เดินทางกลับเมืองไทยหลังจากเดินทางรอบโลก เพื่อเยือนประเทศพม่า แต่หลังจากนั้นไม่นานก็ต้องประสบความผันผวนทางการเมืองอีกรั้ง เมื่อกิจกรรมรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤษภาคม 2490 คณะรัฐประหารนำโดยพลโทพิน ชุณหะవัน เข้ายึดอำนาจจากการปกครองประเทศไทย บีที พนมยงค์ ต้องลี้ภัยการเมืองไปสิงคโปร์ จีน และฝรั่งเศสตามลำดับ จนกระทั่งจบชีวิตในต่างแดน

ปรีดี พนมยงค์

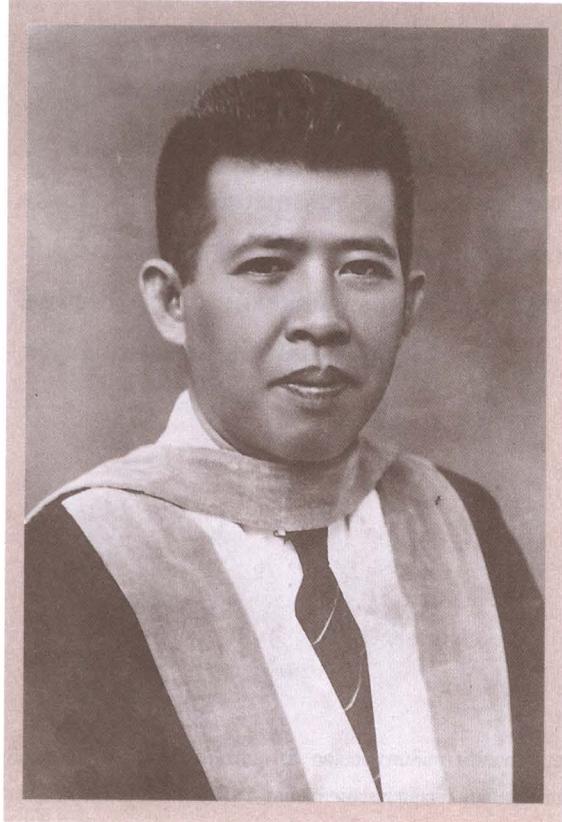
กับมหาวิทยาลัยวิชาชรัมศาสตร์และการเมือง

Pridi Banomyong and Thammasat University

by Charnvit Kasetsiri

Translated by Michael Wright

with assistance by Benedict Anderson

Introduction

Pridi Banomyong (aka Luang Pradit Manutham) was born on 11 May 1900 and died on 2 May 1983. He had his secondary education at a school in Ayutthaya, and entered the Law School of the Ministry of Justice in 1917 where he graduated in 1919 while still less than 20 years old. Between 1920 and 1926 a scholarship enabled him to continue his education in France where he became Docteur en Droit et Sciences Juridiques and earned the Diplome d'Etudes Superieures d'Economie Politique.

On 24 June 1932, he and over 100 other civil and military officials who had formed the People's Party staged a revolution that put an end to the absolute monarchy and introduced a constitutional monarchical system. Thereafter he served as a member of the Constitution Drafting Committee, and proposer of the 1933 new "Economic Plan", and became successively Minister of the Interior, Foreign Affairs, and Finance. During World War II he acted as Regent while heading the underground Free Thai Movement that helped to restore Thailand's sovereignty. He was declared Elder Statesman and served as Prime Minister. After the crisis of 1947-48 he went into exile in China, moving to France in 1970 where he lived until his death in 1983.

51

While Minister of the Interior in 1933-34, he founded a university, Thailand's first "knowledge market": The University of Moral and Political Sciences (UMPS., Thammasat), with special emphasis on politics and the national destiny, constitutionalism and democracy. This paper

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาชรุณศาสตร์และการเมือง

is intended to describe the creation and early development of Thammasat, a necessary point of departure for the planning of the University's future.

In early 1983 a group of lecturers and researchers at Thammasat decided to write "A History of Thammasat University". As Vice Rector and assistant director of the Thai Khadi Studies Institute, I contacted the Benefactor, Pridi Banomyong, in Paris to request a personal interview. He accepted, set a date, and also gave me some homework to do: that I should prepare myself by studying: -

1. His speeches concerning Thammasat given while Dr. Puey Ungpakorn was Rector.
2. The history of how land changed hands in the Tha Phra Chan area.
3. The curricula for Bachelor, Mater, and Doctoral degrees, and
4. The curriculum for pre-Thammasat (pre UMPS., or senior high)

However, Pridi died less than one week before our appointment, so instead of interviewing him I attended his simple, dignified cremation in Paris, the cremation of "a good man whom Thailand did not want", who fled the dark powers of the state to die in exile like Rector Dr. Puey Ungpakorn, in 1999, 16 years later.

Though I had no interview with the Benefactor, Pridi, the four points of the "homework" that he set provided me with a starting point for the history of Thammasat, which I shall confine to the period 1934 to 1949 which includes the military coup of 1947 and the so-called "Palace

Revolt" of 1949 or what Pridi called the "Democratic Movement to Restore Democracy". During this period of about 15 years, Pridi was directly involved in Thammasat University and its development.

53

Thereafter, when dictatorship had displaced democracy, the University changed in character. "Moral and Political Sciences" was expunged from its name, and dictators appointed themselves or their henchmen as rectors.

The history of the first 15 years of Thammasat University over which Pridi Banomyong presided may best be described under three headings, namely : -

1. The philosophy under which it was conceived
2. The administration of studies and examinations
3. The life and spirit of the institution

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

The Foundational Philosophy of the University of Moral and Political Sciences

It is popularly supposed that Thammasat University grew out of the Law School of the Ministry of Justice, just as Chulalongkorn University emerged from the School for Civil Officials of the Interior Ministry.

However "ancestral history" does not apply to Thammasat which arose as a new and unique institution in the history of Siamese/Thai education, growing out of the revolution of 1932 without which it could not have come into being in 1934. "The Announcement of the People's Party" stated that the people had been despised as stupid (unfit for democracy) "because they had been denied education which the nobility had kept to itself". Therefore one of the policies or "Six Principles" of the People's Party was "The people must be provided with a full education". This was the principle on which Thammasat University was founded. With new political circumstances a new form of educational institution was needed, one based on the principle of openness to the people in the broadest sense, with clear rules that applied to all, one the most vital aspects of democracy, in contrast to the exclusiveness that is characteristic of absolutism and dictatorship.

With regard to openness and freedom I should like to quote the words of Thammasat's first woman graduate (1935), Khunying Banleng Jayanama, who was interviewed in 1984. She was asked what had impressed her while she was studying at Thammasat. She replied:

"It's hard to say. I may have been struck most by the freedom in one's studies. This "knowledge market" gave both liberty and equality, letting us study whatever we wanted to know. There was no social class division or anything like that. One felt at ease there. At some institutions there were elite cliques, but at Thammasat all were equal and comfortable with one another, and the subjects we studied were those we enjoyed."

In his speech at the founding of Thammasat on 27 June 1934, Pridi had the following to say:

55

"The establishment of educational institutions like a university is both evidence of, and a necessity for, the progress of a nation. The people of Siam will grow in civilization through study at all levels. Therefore, to meet the aspiration and needs of the people today we must have educational institutions complete at all levels."

He went on to say:

"A university is like a pool of water to quench the thirst of people seeking knowledge, which is their right and has to be met according to the principle of freedom of education. The government and parliament recognized this necessity and so passed legislation to establish this university."

ปรีดี พนมยงค์

กัปตันมหาวิทยาลัยวิชาชีรธรรมศาสตร์และการเมือง

In short Thammasat University was a byproduct of the 1932 revolution that corresponded with the aspiration of students of the Law School who wanted their school upgraded to an Open University and “knowledge market”. An interesting point is that as soon as the university opened in 1934, as many as 7,094 people applied for admission. Some of these were transfers from Chulalongkorn University or had been students of the Law School, but most had just finished their secondary education and were eligible for immediate acceptance. Others eligible included civil servants from clerk up, members of parliament and district officials. This gave rise to a huge expansion of higher education such as never occurred before.

We should note that between 1932 and 1932, Siam (which did not change its name to Thailand until 1939) had a population of 12

million. Out of 794,602 children (less than 7 % of the total population) who were enrolled in primary and secondary schools, only 2,206 were in the last two years of senior high-schools-an extremely low figure. At that time the population of Bangkok was only 500,000 but Chulalongkorn was only graduating 68 people a year around that time. From this the initial enrolment in Thammasat of 7,094 must be considered an event of huge importance for Thai education.

In addition to emphasizing democratic principles, the University philosophy also favored the rule of law because the revolution of 1932 had set out to establish the primacy of the constitution over the rulers. As the University had partly emerged from the Law School, its early emphasis was on law studies, at first with a two-year diploma course, later changed to a three-year degree program.

57

Originally in Siam educational institutions had been established by government agencies in order to train personnel to staff them, each teaching a specialty like civil administration, agriculture, arts and crafts, medicine, and military science, most of which were later upgraded. Thammasat, derived from the Law School, had a similar background, but it developed in new and unique ways.

Thammasat's emphasis on the study of law in general, and civil and criminal law in particular, was of great importance at that time when the nation was striving to move from the pre-modern to the modern age. Those who have studied social change in the late 19th

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และภาณุเมือง

and early 20th centuries will have noted the problems of adapting to modern ways. The old legal system had been feudal, involving trial by water and by fire, harsh imprisonment and questioning under torture. If the country were to be accepted as equal by other nations, it needed a completely new legal system.

This was why Thammasat at first emphasized legal studies. However, a new element was constitutional law. Under the absolute monarchy, constitutional law had scarcely existed but now it could be identified as a subject for study in its own right. In addition, other once forbidden subjects were added to the curriculum, including economics and economic ideologies.

When it opened on 27 June 1934 Thammasat offered only a bachelor's degree in law. However, in its brochure it also planned master's and doctoral degrees.

Thus, from the start, Thammasat intended to offer much more than what it had in hand, and steps were soon taken to provide this. In a short time master's degree courses were offered in law, political science, and economics; and a doctoral degree courses in law, political science, economics and diplomacy. Bachelor's and master's degree courses were taught, while doctoral degree courses were researched from English and French sources.

It seems extraordinary that Thammasat could develop its curricula to the doctoral level so quickly, but it is regrettable that these

were soon dropped for reasons unknown and are only being revived today.

Why was so much emphasis placed on law? I believe that the Benefactor Pridi established Thammasat with the intention of strengthening the roots of constitutionalism. He wanted to do away with the arbitrariness of rule by personality and clique, and replaced it by rules or, to use the traditional term, Dharma, an impersonal social rule impervious to individual whim. It is thus inspiring that the word Dharma occurs in the name of Thammasat (Dharmashastra) University, and reverberates in its anthem and symbolism.

Alas, I failed to interview the Benefactor about his personal reasons for his choice of name and symbolism, so to explain them I have had to depend on what records we have. It seems that from very ancient times Dharma implied an impersonal social contract, the idea of which Pridi wished to adapt for modern times. Thammasat University was the first to publish the Law of the Three Seals once a secret document collated in the late 18th. century from ancient sources. The heart of this document was the Dharmashastra, which might be translated "Essence of Law" though today it means no more than "legislation" in general.

The legislation establishing a scholarly institution called the Royal Academy in 1933 divided its functions into three fields, namely Dharmashastra and Politics, Science, and Arts.

ปรีดี พนมยงค์

กัมม航海วิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

60

It is thus apparent that the term "Dharmashastra and Politics" was in use before the University was founded. Pridi may have been inspired in part by his studies in France, as the Institut de France had five departments, namely:

1. Académie Francaise
2. Académie des Sciences
3. Académie des Sciences Morales et Politiques
4. Académie des Beaux-Arts
5. Académie des Inscriptions et Belles-Lettres

The name of the third department is of particular interest, as the original English name of our university was not "Thammasat" but "University of Moral and Political Sciences", corresponding precisely to the "Sciences Morales et Politiques" of the French.

Administration and Studies

With regard to its administration, it seems that Thammasat was the first university to be independent from the start (though it was latter to be captured by the bureaucracy). It came under no government agency and funded itself from the beginning, as can be seen from its earliest receipt and expense accounts.

While the Benefactor was in charge, its income exceeded expenditure though its fees were lower than those of both secondary schools and Chulalongkorn, the only other university. Despite its low fees, Thammasat's income was sufficient to keep it afloat, in part because it had its own assets in the form of land and buildings acquired through the fees paid by the 7,094 students that joined it in its first year, rendering it independent from the bureaucracy. It was only later that Thammasat was taken over by the bureaucracy and became a closed university after 1957 in the "development" era initiated military dictatorship of Sarit Thanarat. However, between 1934 and 1957 the University was independent and ahead of its time in organization and administration.

61

Who were the early instructors and where did they come from? At first there were very few tenured professors. Most instructors were highly qualified people who offered their services for the love of imparting knowledge and out of a sense of idealism.

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

The University produced its own scholarly Journal, Nitisan, and produced its own instructional texts that it sold to students who did not have time to attend classes. This was the origin of Thammasat's publishing house, when Pridi Banomyong donated his printing facilities to the University.

What must life in Thammasat have felt like in 1934-35-36? It must have been very different from the busy scene we know today. The University was at first very quiet with about 100 students turning up each morning while the afternoons were even quieter. Most of the thousands of students, many of whom lived in the provinces, did their studying at home. Khun Somkhit Sisangkhom, a Thammasat graduate of that era says that he never actually studied at Thammasat. He once went to see a candidate for parliament electioneering and was highly struck by the graduation gown he wore for the occasion, so he enrolled at Thammasat, which sent the required reading material to his home in Isan. There he studied and finally graduated. He got a job in the Ministry of Interior and later won a scholarship to study in England. His story was repeated by innumerable others.

It was generally peaceful. The Bodhi Tree had not yet grown big, though it was very leafy. There were Champaka trees at the water's edge, and rows of pines. The riverside was an open area where the "Dome" building (designed by Khun Miu Aphaiwong) stood in splendid isolation. The Benefactor had purchased the 25-rai plot from the Army, which was moving out. On the plot stood four western-style

buildings in a row. Instead of pulling them down and building something new, as is the custom today, the architect joined them together under one long roof, which he crowned with a spire (mysteriously called a "dome"), which became the pride and symbol of Thammasat.

The transfer of the land from the Army to Thammasat gave rise to a question being asked in parliament about the method of transferring state property to "a juristic person established in isolation from organs of government", thus confirming the University's entirely private, non-governmental nature.

In the first year (1934) 19 students who had transferred from other institutions graduated from Thammasat, compared to 82 from Chulalongkorn, and in 1935 when Khunying Banleng Jayanama was the first woman graduate, graduates numbered 137 compared to Chulalongkorn's 116. In 1942 the figures were respectively 250 and 255. These figures are not particularly surprising, but they reflect the new change brought about by the revolution of 1932 and Thammasat's revolutionary approach to education. Under the absolute monarchy each government ministry had produced the number of graduates it expected to need and no more. From the start, however, Thammasat was dedicated to offering a higher education to whomsoever demanded it, to enable people to find employment where they could or create their own employment. In accordance with modern and democratic principles, the Benefactor was determined that all members of the public should have the chance of studying according to their individual ability.

ปรีดิ พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

The Life and Spirit of Thammasat

I would characterize the 1934-1947/1949 era as "when buds opened and the Bodhi Tree grew tall at Tha Phra Chan by the Chao Phraya River" as Thammasat developed a life of its own. Interviews with most of the first graduates reveal no particular commitment to the University, but a few years later one senses a distinct life and spirit as the University created its own culture and symbolism with which students and graduate could identify. For this purpose the Benefactor, Pridi, chose the best architects, composers, writers and other artists of his day.

The symbolism was of two sorts, official and natural. For instance, the official symbol of the university was the Dharmachakra (Wheel of the Buddhist Law and the Constitution on an offering bowl), but the students made the "dome" their natural symbol. In every case the natural symbols proved much more powerful than the official ones chosen by the authorities.

Another factor in the development of the University's life and spirit was the setting up of a dormitory (where the Faculty of Political Science now stands) in 1935. From 30 residents the number grew to a hundred until the dormitory was closed in 1941. That, too, helped to create a sense of belonging for many.

Yet another factor was the establishment of pre-Thammasat (to.mo.tho.ko or pre-university classes) that flourished from 1942 until its

closure in 1947. It proved immensely popular and created deep solidarity among its students, to the extent that some old folks are still active in its alumni association. They studied Thai, Pali, ethics, archaeology, and music, English, French, shorthand and typing, among many other subjects. Such a broad curriculum is still exemplary today provided one replace shorthand and typing with computer science. This breadth and depth was part of the ethos of Thammasat from its early days and helped to mould its special identity.

Today graduates have their degrees bestowed upon them in a grand ceremony, but from 1938 till some years after World War II they were required to go through a rigorous 15-day residential course before graduation. The course involved manners, morals, politics, social responsibility and cultural consciousness. Pridi himself and his colleagues used sometimes to enter into residence with the students during these courses, waking with them at 5.30 a.m., and retiring at 10 p.m. after having lectured them and taken them to tour distilleries, waterworks, the mint, parliament, mental hospitals, prisons, post offices, factories. Thus Thammasat graduates were introduced directly to the life and business of the nation.

During the early years, from Thammasat's foundation in 1934, the Benefactor's relationship with his institution and students though warm but was not that close, since 1943 Pridi was successively Minister of Interior, Foreign Affairs, and Finance, Regent, and finally Prime Minister, so he had no time to lecture on a regular basis. However, speeches,

ปรีดี พนมยงค์

กัปตันมหาวิทยาลัยวิชาการรัฐศาสตร์และการเมือง

66

interviews and memoirs indicate his constant interest in the University and its students, many of who went to him for advice and guidance and always found him ready to help.

The students' faith in and respect for him was based both on his personal magnetism and on his remarkable achievements. He had studied abroad and earned a doctorate in his youth and became a government minister when he was 32. But his greatest attraction was his knowledge. Evidence of the student's affection and respect is apparent in old photographs of them cheering and bearing him shoulder high from the gate to the Dome.

Another source of reverence and affection for Pridi was his love of peace and freedom. His leadership of the Free Thai Movement in World War II is a special source of pride for Thammasat, as the Dome building was one of the Movement's headquarters.

As far as Thammasat students were concerned, in addition to being Benefactor, wise man and guide, Pridi's greatest role was as a man of peace. Early in World War II when demands were being made for the return of territory from French Indochina in an era of right-wing nationalism, Pridi constantly urged the use of peaceful means, not arms, for if Thailand invaded Indochina then Japan would invade Thailand and we would be unable to maintain sovereignty.

The film, The King of the White Elephant, which he made shortly before the war, is evidence of his attitude towards war and peace. A Thammasat student played the heroine of the film, and Pridi did his casting under the Dome. The fact that throughout the war he stood discreetly on the side of the Allies rather than the Axis powers enabled the Allies to see Thailand in a more friendly light after they had won the war.

The many-faceted role of Pridi Banomyong continued until the coup of 1947 when he was falsely accused of involvement in the death of King Rama VIII and had to leave Thailand and Thammasat, though he remained in many hearts as the Benefactor of the University's life and spirit. Furthermore, after 14 October 1973 Student Uprising

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

when the truth could once more be spoken, Pridi again became acceptable to Thai society as hero of the common people, though it had taken almost a quarter of a century of lies and vilification ("communist", "regicide") before the truth resurfaced.

I would like to end with a quote from an anonymous memoir published in Dharmachakra, 11 May 1950 recalling the end of an era:

"When the coup came on 8 November 1947, the Benefactor of the University fled into exile abroad. Professors were imprisoned and examinations were disrupted as stacks of answer papers had been used as targets for bayonet practice. It was end of term, when the University was usually quiet, but that time the gloom was intense. However brightly the sun shone, it gave no cheer to students who entered the campus and looked upon the proud Dome that now seemed to commiserate with them, and they realized instinctively that a time had come for keeping our mouths shut as the storm raged over us".

กูญเกนท์และวิธีการพัฒนาขององค์กรยูเนสโก
กับการเสนอชื่อศึกษาศาสตรายศ ดร. ปรีดี พนมยงค์
เพื่อบรรจุเป็นมรดกโลก

ในปี ศ.ค. 2000 - 2001

ศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร วัฒนคุณ

ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์
และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

1. องค์กรยูเนสโก ข้อเต็มว่า องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และ
วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and
Cultural Organization) เป็นหน่วยงานหนึ่งในเครือข่ายสหประชาชาติ เรียกว่า
เป็นทบทวนคำัญพิเศษ ที่จะส่งเสริมและดำเนินการระหว่างประเทศในด้านการศึกษา
วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงการสื่อสารและการอนุรักษ์ต่างๆทั้งใน
ส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและที่เป็นมรดกโลก

องค์กรยูเนสโกตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1946 มีสำนักงานใหญ่เป็น
สำนักงานที่ตั้งตัวอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ขณะนี้มีประเทศสมาชิกถึง 178
ประเทศ มีผู้อำนวยการใหญ่ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการบริหารเป็นผู้
บริหารสูงสุดขององค์การ คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยประเทศสมาชิก 58
ประเทศ ได้รับคัดเลือกผลเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการ
ดำเนินการและอนุมัติงบประมาณ

โดยปกติทุก 2 ปี องค์กรยูเนสโกจะมีหนังสือไปยังประเทศสมาชิก
เข้าเยี่ยมให้เสนอการเฉลิมฉลองวันครบรอบวันเกิดหรือวันเสียชีวิตของบุคคลสำคัญ
และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่จะมีขึ้นในระดับชาติในประเทศนั้นๆ ที่ประสงค์จะ
ขอให้องค์กรยูเนสโกเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วยในรอบ 2 ปีต่อไปข้างหน้า

ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

โดยบทบาท อุดมการณ์ หรือผลงานของบุคคลก็ได้ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ก็ได้ จะต้องเกี่ยวข้องหรืออยู่ในการอุปถัมภ์และการเมืองที่ของญูเนสโก โดยจะต้องเสนอตามเงื่อนไข วิธีการและภายในเวลาที่กำหนดขึ้นสำหรับแต่ละครั้ง

2. รัฐบาลไทยเป็นผู้เสนอการเฉลิมฉลองครบรอบหนึ่งร้อยปีwanพรา
ษีสมนพของสมเด็จพระศรีนครินทร์ราบรื่นราบรื่นนี้ และการเฉลิมฉลองครบรอบหนึ่งร้อย
ชาติภาคของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์กรญูเนสโก เพื่อขอให้
บรรจุไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองปุชนียบุคคล และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ญู
เนสโกจะเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วยในปี ค.ศ.2000 และ 2001 ทั้งนี้โดยมีมติ
คณะกรรมการรัฐมนตรี และเสนอโดยกระทรวงศึกษาธิการ ในกรณีของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี
นั้นเสนอโดยทั้งกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งเห็นชอบตามทำริ
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้รับการจุดประกายในวาระเริ่มแรกของชุมชน
ดิษย์เก่าเตรียมบริโภคญาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ชมรม
ต.ม.ธ.ก.สัมพันธ์)

3. การพิจารณาในวาระแรกของญูเนสโก โดยปกติที่ผ่านมาจะมี
ความสำคัญอยู่ที่การพิจารณาของคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 58
ประเทศในปัจจุบันนี้ สำหรับในปีญูเนสโก โดยคณะกรรมการบริหารได้วางกฎ
เกณฑ์และวิธีการที่เข้มงวดในการคัดเลือกการเฉลิมฉลองที่เสนออย่างองค์การ ว่า
จะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ที่วางไว้อย่างเคร่งครัด โดยจะต้องมีการเกี่ยวข้องกับ
องค์การอย่างไร เน้นว่าจะต้องอยู่ในกรอบอุดมการณ์และการกิจของญูเนสโกใน
ด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ หรือ
การศึกษา และจะต้องมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของปวงชนและสันติภาพ
และความเข้าใจกันดีซึ่งกันและกัน

ญูเนสโกจะไม่พิจารณาอยู่รับการเฉลิมฉลองที่เกี่ยวกับการทำเนิด
หรือการก่อตั้งระบบสถาบันแห่งรัฐ การฉลองเอกสาร อาณาจักร หรือราชวงศ์ใดๆ

ทั้งสิ้น หรือการเฉลี่ยผลลงเดียวกับการทหาร หรือการรับ หรือส่งความได้ฯ อีกทั้ง การเฉลี่ยผลลงนั้น จะต้องสะท้อนถึงอุดมการณ์คุณค่าและวัฒนธรรมต่างๆ และ ความเป็นสากลขององค์การที่มีลักษณะเป็นการท้าไปหรืออย่างน้อยก็สำหรับในภูมิภาค

ในด้านวิธีการนั้น ก็ได้จัดให้มีคณะกรรมการกลั่นกรองประกอบด้วย เจ้าหน้าที่บริหารระดับอาชุโสขององค์การที่จะพิจารณากลั่นกรองคัดเลือกจาก จำนวนที่มีการเสนอมาทั้งหมด ซึ่งในปีนี้มีประเทศต่างๆ เสนอเข้ามาถึง 107 ราย ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการกลั่นกรองเพียง 58 ราย เสนอให้คณะกรรมการบริหารพิจารณา เมื่อเรื่องไปถึงคณะกรรมการบริหารในวาระแรก ปรากฏ ว่าเพียง 51 รายเท่านั้น ที่คณะกรรมการกลั่นกรองเสนอผ่านผู้อำนวยการใหญ่ขึ้นมา และไม่มีศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี คงมีแต่พระนามสมเด็จพระศรีนครินทร์ รายเท่านั้น ทางประเทศไทยได้ยกเรื่องขึ้นແลงขี้แจงเป็นประเทศแรกในการ พิจารณาของคณะกรรมการบริหาร โดยเห็นว่าการพิจารณาของคณะกรรมการ กลั่นกรองยังมีข้อบกพร่องอยู่ และเน้นขี้แจงคุณสมบัติของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี ว่าอยู่ในกรอบอุดมการณ์และภารกิจของยุนสโกอย่างไรบ้าง และขอให้คณะกรรมการกลั่นกรองเรียกประชุมอีกครั้งเพื่อทบทวนมติและให้เพิ่มชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี ในบัญชีรายการที่ได้รับการคัดเลือกด้วย มีหลายประเทศได้ทำตาม ประเทศไทยคือ ได้ร้องเรียนทำองเดียวกัน และมี 15 ประเทศที่ได้กล่าวแสดง สนับสนุนการร้องเรียนของไทย คือ ฝรั่งเศส, อังกฤษ, รัสเซีย, จีน, ญี่ปุ่น, เกาหลี ใต้, บรัสเซล, ยูเครน, สาธารณรัฐเช็ก, เยติ, ชนาว, บาร์เบโดส, สโลวาเกีย, ปากีสถาน และอาร์เจนตินา

ผลปรากฏว่าหลังจากที่ได้รับฟังคำชี้แจงของประธานคณะกรรมการ กลั่นกรองแล้ว ประธานคณะกรรมการบริหารได้ขอมติที่ประชุมให้คณะกรรมการ กลั่นกรองเรียกประชุมอีกครั้งเพื่อทบทวนมติ โดยให้นำข้อทักท้วง ข้อวิจารณ์ และ คำชี้แจงที่ได้อภิปรายกันในที่ประชุมไปประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรายการ

ปรีดิ พนมยงค์

กัมมมหาวิทยาลัยวิชาการรัฐศาสตร์และการเมือง

ที่ได้รับการคัดเลือกเสนอคณะกรรมการบริหารอีกรังหนึ่งภายใน 2 วัน ผลสุดท้ายคือ คณะกรรมการกลั่นกรองได้เพิ่มรายการอีก 7 รายการ รวมทั้งชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดิ เสนอขึ้นมาโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารอย่างเป็นเอกฉันท์

4. การที่มีคนไทยได้รับการยกย่อง pragmatism และเกียรติคุณอยู่ในประวัติมนุษยบุคคลและเหตุการณ์สำคัญที่ยุเนสโกเข้าร่วมในการเฉลิมฉลองด้วยนั้นย่อมเป็นเกียรติและชื่อเสียงของประเทศไทยและคนไทยทั้งปวง ทำให้ประเทศไทยและคนไทยได้เป็นที่รู้จักว่ามีบุคคลผู้มีชื่อเสียงระดับสากล หรือระดับโลกที่นานาชาติให้การยอมรับนับถือ รัฐบาลไทยซึ่งได้แก่ รัฐบาลของพล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ และรัฐบาลนายขวน หลีกภัย ซึ่งเป็นรัฐบาลผสม ประกอบด้วยพระครisten เมืองทลายพรรค ย่อมสมควรได้รับการสรรเสริญที่ได้ส่งเสริมและเกิดชูคุณเด่นที่ควรได้รับการเคารพโดยไม่ได้คำนึงถึงสถานะของบุคคลนั้นๆ ว่าจะเป็นบุคคลผู้สูงศักดิ์ หรือเป็นสามัญชนก็ตาม

5. ทั้งรัฐบาลและประชาชนชาวไทยควรที่จะร่วมในการเฉลิมฉลองปูชนียบุคคลของไทยอย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นตัวอย่างของการเชิดชู สร้างเสริมคุณของแผ่นดินนี้ ซึ่งองค์กรรายunesco ก็จะร่วมด้วยในการเฉลิมฉลอง

จดหมายเหตุ ปรีดี พนมยงค์

กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

11 พฤษภาคม 2443/1900

กำเนิด ณ บ้านวัดพนมยงค์ ต.ท่าవ้าสุกรี อ.กรุงเก่า จ.พระนครศรีอยุธยา

เป็นบุตรของนายเสียงและนางลูกจันทร์ พนมยงค์

- ศึกษาขั้นประถมที่ โรงเรียนวัดศาลาปุน อ.กรุงเก่า
- ศึกษาขั้นมัธยมเตรียมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร
- สอบได้เข้ามัธยม 6 จากโรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า

2460/1917

เข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม อายุ 17 ปี

2462/1919

สอบไล่เข้ากฎหมายขั้นเนติบัณฑิตได้ อายุ 19 ปี

สิงหาคม 2463/1920

ได้รับคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรมให้ทุนไปศึกษากฎหมาย ที่ประเทศฝรั่งเศส เข้าเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาทางกฎหมาย ที่มหาวิทยาลัยก็อง (Universite de Caen)

2466/1923

ร่วมกับนักเรียนไทยในยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ก่อตั้งสมาคม "สามัคคยาณุเคราะห์สมาคม" ได้รับเลือกให้เป็นเลขานุการสมาคม ต่อมาได้รับเลือกให้เป็นประธานสมาคม ในปี 2468-2469/ 1925-1926

ฤกุณาพันธ์ 2469/1926 (บันดาลศักดิ์ต่อ 2468)

ร่วมกับเพื่อนอีก 6 คน คือ ร.ท.ประยูร ภารมณ์ตระร.ท. แปลก จีตะสังคະ, ร.ต.ทัศนัย มิตรวัสดี, นายตัว ลพานุกรม, หลวงศิริราชไมตรี (เจรูญ สิงหเสนี) และแนบ พหลโยธิน ประชุมครั้งแรกก่อตั้งคณะกรรมการที่กรุงปารีส เพื่อวางแผนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

73

ปรีดี พนมยงค์

รับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

2469/1926

ได้ปริญญาตรีเป็น "ดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย" (Docteur en Droit) และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาขั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplôme d' Economie Politique) จากมหาวิทยาลัยปารีส อายุ 26 ปี

2470/1927

เดินทางกลับประเทศไทย ได้รับยศเป็นรองอمامาตย์เอก และอمامาตย์ตระดับดำดับ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ "หลวงประดิษฐ์มนูธรรม"

16 พฤษภาคม 2471/1928

สมรสกับนางสาวพุนศุ ณ ป้อมเพชร

2470-2475/ 1927-1932

ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม และผู้สอน ณ โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

74

24 มิถุนายน 2475/1932

เป็นผู้นำคนราชภราฝ่ายพลเรือน ทำการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครองจาก ระบบ สมบูรณ์ยาสิทธิารามมาเป็นระบบบริหารรัฐธรรมนูญ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการสภาพผู้แทนราชภรา คนแรก ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ อายุ 32 ปี

10 ธันวาคม 2475/1932

ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี ในคณะรัฐมนตรีที่มีพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี

15 มีนาคม 2476/1933 (นับตามศักราชเก่าคือ 2475)

เสนอ "เค้าโครงเศรษฐกิจ" เพื่อให้พิจารณาใช้เป็นหลักสำหรับนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย

12 เมษายน 2476/1933

ผลจาก "เค้าโครงเศรษฐกิจ" ที่ถูกพิจารณาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" ทำให้ถูกเนรเทศทางการเมืองเป็นครั้งแรก เดินทางไปประเทศไทยรั่งเศสเป็นระยะเวลากว่า 5 เดือน

20 มิถุนายน 2476/1933

พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าเข้าทำกำราบรัฐประหารยึดอำนาจ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี แทนรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาที่ลาออกไป

1 ธันวาคม 2476/1933

เดินทางกลับสยาม และเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ในคณะรัฐมนตรี ที่มีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลร่วมกับ นจ.วรรณไวยากร และนายเดือน บุนนาค ให้ร่าง พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยวิชาชีวกรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น

10 มีนาคม 2477/1934 (บันทึกที่กราบเท่าท้อ 2476)

ที่ประชุมสภาพัฒนราชนูรกรรมมติว่า ผลงานประดิษฐ์มูลนุเคราะห์ ไม่มีมูลทิbinเป็นคุณมีคุณสมบัติ ดังที่ถูกกล่าวหา

17 มีนาคม 2477/1934 (บันทึกที่กราบเท่าท้อ 2476)

เสนอร่าง พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยวิชาชีวกรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อก่อตั้งมหาวิทยาลัย และได้รับการคงตั้งให้เป็นของมหาวิทยาลัยวิชาชีวกรรมศาสตร์และการเมือง

21 มีนาคม 2477/1934 (บันทึกที่กราบเท่าท้อ 2476)

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในคณะรัฐมนตรีที่มี นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี

11 เมษายน 2477/1934

ได้รับแต่งตั้งให้เป็น "ผู้ประศาสน์การ" มหาวิทยาลัยวิชาชีวกรรมศาสตร์และการเมือง

27 พฤษภาคม 2477/1934

พิธีสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาชีวกรรมศาสตร์และการเมือง ที่อาคารโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ในปีแรกที่มีการเปิดสอน มีผู้สมัครเข้าเรียนถึง 7,094 คน และในปีแรกนี้ผลิตบัณฑิตที่โอนมาจากการโรงเรียนกฎหมายเดิม 19 คน

ปรีดิ พนมยงค์
กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

4 ธันวาคม 2477/1934

มีการแข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬา-ธรรมศาสตร์ เป็นครั้งแรกที่สนามหลวง

12 กุมภาพันธ์ 2478/1935 (นับตามศักราชเก่าก่อ 2477)

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ในรัฐมนตรีที่มีนายพันเอก พระยา พหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี

9 กรกฎาคม 2479/1936

คณะกรรมการแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดตึกโถม ที่ออกแบบโดยนายหมิว อวัยวงศ์ มสถา. ย้ายมาอยู่ที่ท่าพระจันทร์ อย่างเต็มตัว หลังจากใช้อาคารของโรงเรียนกวางหมาย ตรงเขิง สะพานผ่านพิภพเลือกอยู่ถึง 2 ปี

9 สิงหาคม 2480/1937 - 16 ธันวาคม 2481/1938

ปรีดิ พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง (1937-1938) ประเทศไทย (ครั้งที่ 2 และ 3) ในคณะรัฐมนตรีที่มีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ทำสนธิสัญญาใหม่กับประเทศไทยจำนวน รวม 13 ประเทศ ทำให้สยามได้เอกสารข้ออธิปไตย สมบูรณ์ ทั้งในด้านศาล การเมือง และเศรษฐกิจ

23 มีนาคม 2481/1938 (นับตามศักราชเก่าก่อ 2480)

คณะกรรมการ มอ. ตราข้อบังคับให้เปิดการศึกษาขั้นเตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (เตรียม มอ.) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2481 กำหนดให้ผู้สอบไล่ได้รับนักธรรมเข้าศึกษา 2 ปี เพื่อเตรียมคนเข้าศึกษาในหลักสูตร "ธรรมศาสตร์บัณฑิต"

23 พฤษภาคม 2481/1938

จัดตั้งหลักสูตรประกาศนียบัตรทางบัญชี ขึ้นเป็นต้นกำเนิดคณะพาณิชศาสตร์และการบัญชีในปัจจุบัน

16 ธันวาคม 2481/1938- 16 ธันวาคม 2484/1941

ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในคณะรัฐมนตรี (1937-1941) ที่มี นาย พันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

24 มีนาคม 2482/1939

รัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม ประกาศยกเลิกนามประเทศว่า สยาม (Siam) ให้เปลี่ยนเป็น ประเทศไทย (Thailand) และประกาศเลิกใช้วันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ให้เปลี่ยนมา ใช้วันที่ 1 มกราคมของทุกปี ดังนั้นนับตั้งแต่ 1 มกราคม 2483 (ปฏิทินเก่า) จึงให้ถือเป็น 1 มกราคม 2484

2483/1940

ผู้ประศาสน์การ ได้ยกโโรงพิมพ์ "นิติศาสน์" อันเป็นกิจการส่วนตัว ของท่านให้เป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัย โดยเรียกชื่อว่า "โโรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง"

2483/1940

มหาวิทยาลัยเข้าซื้อหุ้นธนาคารโดยโภโขามา ซึ่งกำลังจะปิดกิจการ จำนวน 7,600 หุ้น (จาก จำนวนเต็ม 10,000 หุ้น) แล้วดำเนินการจดทะเบียนในนาม "ธนาคารแห่งเงินทุนที่หล่อเลี้ยงกิจการของ พัฒนาอุดสาಹกรรมและพาณิชยกรรม" ธนาคารแห่งนี้เป็นแหล่งเงินทุนที่หล่อเลี้ยงกิจการของ มหาวิทยาลัยตั้งแต่นั้นมา จนกระทั่งปี 2493 มหาวิทยาลัยจึงถูกกดดันโดยคณะรัฐประหาร 2490 ให้ขายหุ้นดังกล่าวไป

2483/1940

ประพันธ์และอำนวยการสร้างภาพพนตรเรื่อง "พระเจ้าข้างເືອກ" ภาพพนตรเรื่องนี้ถ่ายทำเป็นภาษาอังกฤษ ใช้เจ้าน้ำที่และนักศึกษามหา.ร่วมแสดง

มีนาคม 2483/1940

ปรับปรุงหลักสูตร ธรรมศาสตร์บัณฑิต จาก 3 ปีเป็น 4 ปี

6 ตุลาคม 2483/1940

นักศึกษาเตรียม มาก. ร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดน อนดีจีนที่สูญเสียไปในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 คืนจากฝรั่งเศส

ปรีดิ พนมยงค์

กัปมหावิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

8 ธันวาคม 2484/1941

ทรงครามมหาເຂົ້າມູນຽາພາ ຄູ່ປຸ່ນເດີນທັພເຂົ້າໄຫຍ

16 ธันวาคม 2484/1941

ปรีดิ พนมยงค์ ອູກາດຕັນໄຫ້ພັນຕໍ່ແຫນ່ງໃນຮູບາລ ເພະບັນດາແຍ້ງກັບຈົມປລ ປ ພິບຸລ
ສົງຄຣາມ ກຣນີ້ຄູ່ປຸ່ນຢັກທັພເຂົ້າໄຫຍ ຮູບາລຈຶ່ງເສັນອີໄຫວ່າຮ່າງຕໍ່ແຫນ່ງຜູ້ສໍາເຮົາຈົກການແຫນພະວົງດີ

ຮັບວາມ 2484/1941 - ສົງຫາມ 2487/1944

ปรีดิ พนมยงค์ ຈັດຕັ້ງຂບວນກາຮ

ເສົ່າໄຫຍໃນທາງລັບ ມີຕໍ່ແຫນ່ງເປັນທັວທຳ
(1941-1944) ຂົບວາມກາງວາຍໄດ້ຮັບສັນ "ຮູ້ອ"
ໜ່ວງສົງຄຣາມໂລກຄັ້ງທີ 2 ສຖານທີ່ໃນມອກ.
ຄູ້ໃໝ່ເປັນສຖານທີ່ກັກປະປະຊາບປະເທດ
ຕັດຫຼຸຂອງຮູບາລ ຂະນະເດືອກນັກເປັນທີ່ຕັ້ງໃນ
ກາປປັບຕິງນານຂອງຂບວນກາຮເສົ່າໄຫຍ

78

1 ສົງຫາມ 2487/1944 - 5 ຮັບວາມ 2488/1945

ສການຝ່າຍແຫນພະວົງດີໄຫວ່າຮ່າງຕໍ່ແຫນ່ງ ຜູ້ສໍາເຮົາຈົກການແຫນພະວົງດີຜູ້ເຕີວ

16 ສົງຫາມ 2488/1945

ສົງຄຣາມສົງບ ປຣີ ພິບຸລ
ປະກາດສັນຕິກາພໃນພະບປາກີໄອຍ
ສມເຕີຈພະເຈົ້າອຸ່ງທ້າວອນນັມທິດ
ສັນພັນຂມືດຮັບຮອງເກອຮາຂອືບໄຕຍ
ຂອງໄຫຍ ຮັບຮອງຄຸນປາການຂອງເສົ່າໄຫຍ
ແລະຮັບຮອງຈູານະຜູ້ນໍາຂບວນກາຮ
ເສົ່າໄຫຍ

5 ธันวาคม 2488/1945

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัติ
พระนคร ในครั้งนี้ได้ทรงบรรครุราชนิพิภากะแล้ว บริดี
พนมยงค์ จึงพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์

8 ธันวาคม 2488/1945

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาชญา มีหน้าที่ให้คำปรึกษา
ราชการ

30 มกราคม 2489/1946

สถาปัตยแทนราชภูมิแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสถาปัตยแทนราชภูมิ ประเภทที่ 2

26 กุมภาพันธ์ - 25 มีนาคม 2489/1946

เป็นประธานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาเรื่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

24 มีนาคม - 1 มีถุนายน 2489/1946

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 1) 10 พฤษภาคม 2489/1946 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
ฉบับใหม่ และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามรัฐธรรมนูญนั้น

8 มิถุนายน 2489/1946

บริดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 2)

9 มิถุนายน 2489/1946

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสรวงคต ในฐานะนายกรัฐมนตรีให้เสนอขอความ
เห็นชอบจากรัฐสภาให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าบรมยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์

11 มิถุนายน - 23 สิงหาคม 2489/1946

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ครั้งที่ 3) และถูกไส้ร้ายป้ายสีกรณีสวัสดิ์ตัวรุขากลที่ 8

ปรีดิ พนมยงค์

กัมมมหาวิทยาลัยวิชาครร豕续斯卡สตร์และการเมือง

อภิษัทฯ

3 พฤษภาคม 2489/1946 - 20 กุมภาพันธ์ 2490/1947

ได้รับเชิญจากประเทศพันธมิตร ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ฯลฯ ไปเยี่ยมประเทศนั้นๆ ในฐานะ แขกผู้มีเกียรติของพันธมิตร และเพื่อเข้ามีสัมพันธไมตรี

8 พฤษภาคม 2490/1947

คณะรัฐประหาร นำโดยพลโท ผิน ชุณหะวน ยึดอำนาจการปกครองประเทศไทย ปรีดิ พนมยงค์ ต้องลี้ภัยการเมืองไปประเทศไทยสิงคโปร์

26 กุมภาพันธ์ 2492/1949

ดำเนินการ "ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์"
หรือ "กบภัวงศ์" เพื่อยึดอำนาจ แต้มงะประสบความสำเร็จ
2492 - 2513/1949 - 1970

ลี้ภัยการเมืองที่ สาธารณรัฐประชาชนจีน

2513- 2526/1970-1983

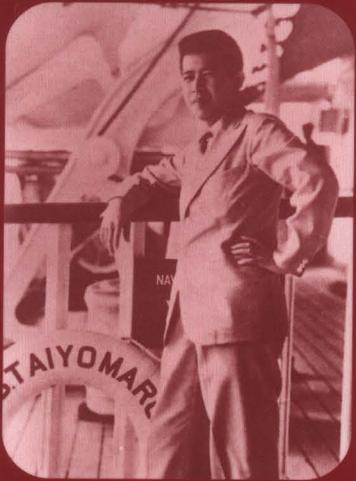
ลี้ภัยการเมือง ณ ประเทศไทยฝรั่งเศส

2 พฤษภาคม 2526/1983

อสูตรกรรมที่ บ้านพักงานกรุงปารีส

2543/2000

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศบรรจุชื่อ ปรีดิ พนมยงค์ ไว้ในประวัติบุคคลสำคัญของโลกปีค.ศ.2000-2001

"A university is like a pool of water
to quench the thirst of people
seeking knowledge,
which is their right, and
has to be met according
to the principle of freedom of education."

Pridi Banomyong

27 June 1934

“ยิ่งสมัยที่ประเทศของเราดำเนินการปักครอง
ตามระบบอุบัติกรรมนัญญาเน่นนี้แล้ว เป็นการจำเป็น
อย่างยิ่งที่จะต้องมีมหาวิทยาลัยสำหรับประเทศไทย
ความรู้ในวิชาอุรุมาศศาสตร์และการเมืองให้แก่พลเมือง
ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เปิดโอกาสให้แก่พลเมือง
ที่จะใช้เสรีภาพในการศึกษาไว้ทางข้างยิ่งขึ้น
เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติสืบไป”

ปรีดี พนมยงค์

ปรีดี พนมยงค์

วันสถาปนา มธก. 27 มิถุนายน 2477